

สร้างสรรค์ปัญญา : ชุมนโยบายสาธารณะ ลำดับที่ 12
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ชุมชนชีวิตหอกระจายข่าวสาร ด้วยการสื่อสาร แบบมีส่วนร่วม

รองศาสตราจารย์ดวงพร คำคุณวัฒน์ และคณะ

สร้างสรรค์ปัญญา : ชุดนโยบายสาธารณะ ลำดับที่ 12
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

บุขชีวิตหอกระจายข่าวสาร ด้วยการสื่อสาร แบบมีส่วนร่วม

สร้างสรรค์ปัญญา : ชุดนโยบายสาธารณะ จัดพิมพ์โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เพื่อนำเสนอข้อมูลและความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบและรอบด้าน ให้ผู้ที่มีส่วนในการกำหนดนโยบาย องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประชาชนทั่วไป ได้เห็นข้อเท็จจริงและแนวทางในการกำหนดนโยบายในการแก้ไขปัญหาของประเทศ

ชุดชีวิตห่อกระจายข่าวสาร
ด้วยการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

โดย

รองศาสตราจารย์ ดวงพร คำคุณวัฒน์ และคณะ

ปีที่พิมพ์

กุมภาพันธ์ 2548

พิมพ์และจัดจำหน่ายโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.)
ชั้น 14 อาคารเอส เอ็ม ทาวเวอร์ ถนนพหลโยธิน
แขวงสามเสนในเขตพญาไท กทม. 10400
โทรศัพท์ 0-2298-0455-73 โทรสาร 0-2298-0476-9

ราคา 70 บาท

ISBN : 974 - 9666 - 49 - 6

คำนำ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้สนับสนุนชุดโครงการ “การสื่อสารเพื่อชุมชน” โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา แก้วเทพ และรองศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ สถาปิตานนท์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นผู้ประสานงานชุดโครงการดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสวงหาแนวทางใหม่ในการทำให้สื่อเป็นของชุมชนเพื่อชุมชน และสามารถดำเนินการได้เองโดยชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น

ภารกิจหนึ่งที่มีความสำคัญ คือ การบอกให้ชาวบ้านและชุมชนรู้ว่า พวกเขาที่มีสื่ออยู่ในมือและสามารถใช้ประโยชน์ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาสื่อกระแสหลัก อย่างหนังสือพิมพ์วิทยุกระจายเสียง หรือโทรทัศน์ อยู่แล้ว แต่ที่ผ่านมามีบางคนยังไม่ได้ใช้ ใช้ไม่เป็น หรือใช้ไม่เต็มศักยภาพ โครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาหอกระจายข่าวเพื่อสนองตอบความต้องการของชุมชน” โดย รองศาสตราจารย์ ดวงพร คำบุญวัฒน์ และคณะ จึงเกิดขึ้น และกระบวนการวิจัยได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางบวกในพื้นที่ศึกษา

ผู้นำและชุมชนเข้าใจบทบาทและความสำคัญของหอกระจายข่าวสาร ชุมชนเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบการดำเนินงานเปลี่ยนจากคนเพียงคนเดียวเป็นกลุ่มคนที่เข้ามาร่วมคิดร่วมทำ มีการปรับปรุงและโยกย้ายหอกระจายข่าวสารมาอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม มีการบำรุงรักษา และดูแลอุปกรณ์ให้อยู่ในสภาพใช้งานได้ นอกจากนี้ 3 ใน 7 หมู่บ้านพื้นที่ศึกษายังได้รับการสนับสนุนงบประมาณให้ปรับปรุงสื่อของชุมชนจากหอกระจายข่าวสารเป็นเสียงตามสาย และผู้รับผิดชอบการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั้ง 7 หมู่บ้านเริ่มมีการติดต่อ ประสานงาน และร่วมมือกันในด้านต่าง ๆ

หลังจากการวิจัยเสร็จสิ้น คณะผู้วิจัยได้พัฒนาและทำการวิจัยต่อเนื่องในระยะที่ 2 ภายใต้ชื่อโครงการ “การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน” เพื่อค้นหาวิธีการที่จะทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวในพื้นที่

ที่ศึกษาที่ได้เริ่มมาแล้วนี้มีความต่อเนื่องและยังยืนต่อไปในอนาคต ส่วนผลการวิจัยเป็น
เช่นไร ท่านผู้อ่านสามารถรับทราบได้จากหนังสือ “ชุมชนชีวิตหอกระจายข่าวสารด้วยการ
สื่อสารแบบมีส่วนร่วม” เล่มนี้ และสกว.หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะช่วยจุด
ประกายให้สื่อที่ชุมชนมีอยู่แล้วอย่างหอกระจายข่าวสารนี้สามารถรับใช้ชุมชนเพื่อ
ประโยชน์ของชุมชนได้อย่างแท้จริง

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

โทรสาร

02-2542400

02-2542401

02-2542402

02-2542403

02-2542404

02-2542405

02-2542406

02-2542407

02-2542408

02-2542409

02-2542410

02-2542411

02-2542412

02-2542413

02-2542414

02-2542415

02-2542416

02-2542417

02-2542418

02-2542419

02-2542420

02-2542421

02-2542422

คำนำ

หอยกระจายข่าวเป็นสื่อของชุมชนที่อยู่ในสภาพ “แม้จะไกลแสนไกล แต่ก็กลับไกลแสนไกล” เพราะในขณะที่มีที่ตั้งอยู่อย่างใกล้ชิดในทางพื้นที่ แต่กลับห่างเหินจากจิตใจและความห่วงใยของชุมชน

เมื่อสืบค้นที่มาของความใกล้ความไกลดังกล่าว ก็จะพบทั้งสาเหตุในอดีต สมทบด้วยปัจจัยในปัจจุบัน กล่าวคือ ต้นกำเนิดของหอยกระจายข่าวนั้นเกิดมาจากเจตนาของรัฐที่จะขยายวงเล็บการสื่อสารลงไปถึงทุกรั้วบ้านในท้องถิ่นชนบทส่วนในปัจจุบัน หอยกระจายข่าวก็ยังคงถูกใช้เพื่อต่อสายถ่ายทอดข่าวจากกรมประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านฟังพร้อมๆ กันทั้งหมู่บ้านในทุกๆ ยามเช้า เรียกว่า “เป็นสื่อของรัฐเขา”

ด้วยที่มาทั้งอดีตและปัจจุบันเช่นนี้ ทำให้หอยกระจายข่าวกลายเป็นสื่อแบบคนแปลกหน้าที่เข้ามาอยู่ถึงชายคาชุมชนแล้ว แต่ก็กลับไม่ได้เกี่ยวดวงเป็นญาติข้างไหนกับใครในชุมชนทั้งสิ้น อย่างมาก ก็เป็นเพียงสื่อผู้มาพักอาศัยอยู่บ้านผู้ใหญ่หรือกำนันเท่านั้น

ชาวบ้านจึงมีทัศนคติต่อหอยกระจายข่าวเพียงว่า “ยามดีก็ใช้ (เปิดมาให้ก็ฟังไป) ยามไข้ (เครื่องเสีย) ก็ไม่สนใจ”

เมื่อเทียบกับบรรดาสื่อประเพณี เช่น งานสงกรานต์ กฐิน ผ้าป่า ที่อยู่คู่กับชุมชนมาเนิ่นนานแล้ว สื่อแบบญาติสนิทมิตรสหายเช่นนี้ เมื่อถึงเวลาใช้ ไม่ว่าจะ เป็นตายอย่างไร อยู่ห่างไกลแค่ไหนก็ต้องหาทางเข้ามามีส่วนร่วมจนได้ แบบว่า “แม้ไกลแสนไกล แต่กลับใกล้แสนใกล้”

ในแวดวงการพัฒนาที่มีคาถาอยู่คำหนึ่งที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น คือ คำว่า “การมีส่วนร่วม” ซึ่งคนไทยรู้จักกันในข้อสรุปที่ว่า “ของของใคร ของใครก็หวง” แต่ถ้าไม่รู้ลึกกว่า เป็นของของเรา เราก็ไม่รู้จะหวงไปทำไม

แม้ว่า การมีส่วนร่วมจะเป็นแนวคิดที่รู้จักกันอยู่แล้วว่า เป็นยาวิเศษสำหรับแก้โรคภัยนานาชนิด แต่คำถามในขั้นตอนของการลงมือปฏิบัติก็คือ แล้วจะทำได้อย่างไร

จึงจะได้ความร่วมมือมา จะให้ใคร เข้ามาทำอะไร ในขั้นตอนไหน และต้องใช้ กลยุทธ์การสื่อสารแบบไหนจึงจะบรรลุเป้าหมาย

งานวิจัยเรื่องหอกระจายข่าวของ อาจารย์ดวงพรและคณะ ได้ให้คำตอบต่อ คำถามข้างต้นนี้ ด้วยการจัดกิจกรรมกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมที่เดินตามขั้น บันไดอันที่นักคิดด้านนิเทศศาสตร์การพัฒนาที่รู้จักกันดีท่านหนึ่งคือ วิลเบรอ ซแรมม์ ได้นำเสนอไว้

ซแรมม์บอกว่า การสื่อสารเพื่อพัฒนานั้น ต้องเริ่มต้นบันไดขั้นแรกด้วย การทำให้ประชาชนเข้าใจเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาเสียก่อน อาจารย์ดวงพร จึงเริ่มด้วยการจัดเวทีเสวนาชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจเรื่องหอกระจายข่าวร่วมกันทั้งชุมชน ว่าหอกระจายข่าวเป็นสื่อของชาวบ้าน ไม่ใช่ของรัฐ

บันไดขั้นที่สอง คือต้องให้ประชาชนได้ตัดสินใจด้วยตนเอง ในขั้นตอนนี้ ชุมชน ก็เริ่มตัดสินใจในเรื่องต่างๆ เช่น เลือกคณะทำงาน และอื่นๆ

บันไดขั้นที่สาม คือการเสริมทักษะด้านการสื่อสาร ในขั้นนี้ อาจารย์ดวงพร ก็ได้จัดให้มีการฝึกอบรม

เมื่อ “คิดใหม่” ได้แล้ว ทั้งคณะทำงานและชุมชนก็เริ่ม “ลงมือทำกันใหม่” และปิดท้ายด้วยการคณะทำงานหอกระจายข่าวอย่างเข้มข้นระดมทั้งชุมชนเข้ามา ติดตามประเมินผลกันเป็นระยะๆ เพื่อทิ้งเหลี่ยมตุ่มผลงานที่ผ่านมาและแลไปข้างหน้าว่าจะทำอะไรกันต่อไปอีก

กระบวนการแบบนี้สามารถพลิกโฉมหน้าของหอกระจายจากที่เคยขบเซาให้ เกิดความกระชุ่มกระชวยขึ้นมา และเป็นคล้ายๆ กระบวนการเกี่ยวดองเอาสื่อ หอกระจายข่าวเข้ามาเป็นแขนขาใหม่ของหมู่บ้าน (ดังที่มีการนำเรื่องราวของหอ เข้าไปพูดในที่ประชุมหมู่บ้านเป็นวาระประจำ) และยังมีการใช้งานแขนขาใหม่คนนี้ ในทุกกิจกรรมของชุมชน ไม่ว่าจะ เป็นงานวันเด็ก งานวันสงกรานต์ งานเดือนภัย ฯลฯ

ที่น่าสนใจก็คือ นอกจากผลดีที่เกิดขึ้นจากการชุบชีวิตสื่อชุมชนเช่นหอ กระจายข่าวแล้ว ก็ยังส่งผลดีต่อสื่อบุคคล อันได้แก่คนทำงานหอ ซึ่งถือว่าเป็นสื่อ บุคคลของชุมชน สื่อบุคคลเหล่านี้ได้รับการพัฒนาทั้งด้านความรู้ มีกำลังใจ และได้เล่นบทเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพอยู่ประจำการอย่างถาวรของชุมชน อันเป็นไป ตามหลักการพัฒนาดนเป็นศูนย์กลาง

และยังแถมท้ายด้วยการปฏิสังขรณ์เครือข่ายการสื่อสารระหว่างหมู่บ้านที่
จัดจางไปนานแล้ว และการต่อเชื่อมเครือข่ายใหม่ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานท้องถิ่น
ซึ่งคณะวิจัยพบว่า จากความช่วยเหลือของเจ้าหน้าที่ชั้นผู้น้อย (แบบว่า คนไม่
สำคัญ) ของกรมประชาสัมพันธ์ที่ลงไปช่วยอบรมความรู้ทางเทคนิคให้แก่ชาวบ้าน
ก็สามารถแก้ปัญหาหัวใจเรื่องกระจายข่าวไปได้อย่างมหาดล

เรียกว่า มองหอย่างเดียว แต่เห็นการสื่อสารมากมายหลายประเภทมา
ชุมนุมกัน

บทสรุปที่ชัดเจนของงานวิจัยชิ้นนี้ก็คือ งานการสื่อสารชุมชนนั้น มี
ธรรมชาติที่ประกอบด้วย 2 ส่วนที่สำคัญ คือ งานการกระจายเสียงและงานบริหาร
จัดการ ซึ่งในงาน 2 มิตินี้ ต้องมีฐาน 3 ชั้นที่รองรับ ฐานชั้นแรก คือการร่วมแรง
ร่วมใจจากชุมชน ฐานชั้นที่สองคือการร่วมมือกันระหว่างเครือข่ายของชุมชน และ
ฐานสุดท้าย คือการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก โดยเฉพาะหน่วยงานใกล้
ตัวในท้องถิ่น

บทเรียนจากกระจายข่าวนี้ น่าจะเป็นอนุสติให้แก่สื่อระดับชุมชนตัวอื่นๆที่
กำลังเรียงแถวหน้ากระดานเดินเข้ามาหาชุมชน ไม่ว่าจะเป็นวิทยุชุมชน อินเทอร์เน็ต
ตำบล แม้กระทั่งโทรทัศน์ชุมชนว่า หากไม่เดินตามเส้นทางนี้ ก็มีหวังว่า ภาพ
สุดท้ายคงไม่แคล้วต้องพบเจอชะตากรรมแบบกระจายข่าวที่กำลังเป็นอยู่ส่วน
ใหญ่ในปัจจุบัน

ทุกวันนี้ งานการพัฒนาสื่อระดับชุมชน ทำท่าว่าจะไม่ใช่เรื่องเล่นๆ เสียแล้ว
ทั้งนี้ เนื่องจากบรรดาสื่อตัวใหญ่ระดับชาติเช่นสื่อมวลชนได้ถูกกระแสทุนดุดก๊ว
ไปเกือบหมดแล้ว จนหาทรายที่ชื่อ “ประชาธิปไตยทางความคิด” แทบจะไม่มี
หลงเหลืออยู่ การพัฒนาสื่อชุมชนที่เป็นสื่อตัวเล็กตัวน้อยให้กล้าแข็งขึ้นมาจึงดู
เหมือนจะเป็นทางออกอีกทางหนึ่งที่จะทำให้แนวคิดเรื่องการเมืองประชาธิปไตยและ
ความหลากหลายทางความคิดในสังคมไทยได้มีอนาคตขึ้นมาบ้าง และถือได้ว่า
เป็นกระบวนการสร้างความสมดุลด้านการสื่อสารอย่างสำคัญในสังคมไทย

ทีมประสานงานโครงการวิจัย “การสื่อสารเพื่อชุมชน”

1. เบื้องหลังความคิด	1
2. ที่มาของงานวิจัย	3
3. การดำเนินงานวิจัย	5
3.1 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย	5
3.2 กรอบแนวคิดงานวิจัย	6
3.3 วิธีดำเนินงานวิจัย	7
4. ผลการวิจัย	9
4.1 การดำเนินหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาเมื่อเริ่มต้นโครงการ	9
4.2 ผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษา	10
4.3 สรุปการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาที่ สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน	13
5. การนำเสนอรูปแบบการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สามารถ สนองตอบความต้องการของชุมชนและมีความยั่งยืน	19
5.1 โครงสร้างการดำเนินงาน	19
5.2 การบริหารงาน	19
5.3 การจัดการกระจายเสียง	20
5.4 ลักษณะเนื้อหาสาระ	20
5.5 การนำเสนอเนื้อหาสาระ	21
5.6 การมีส่วนร่วมของชาวบ้านผู้รับฟัง	21
5.7 การจัดกิจกรรมเสริม	21
5.8 การมีเครือข่ายสนับสนุน	21

6. ปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีความยั่งยืน	22
6.1 ผู้นำชุมชนมีทัศนคติที่ดี	22
6.2 ผู้ปฏิบัติงานมีปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม	22
6.3 ชุมชนมีส่วนร่วมในงาน	23
6.4 การมีเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานที่เข้มแข็ง	23
6.5 ความจริงใจและความสม่ำเสมอในการให้การสนับสนุนของ บุคคล/หน่วยงาน ภายนอก	23
7. ข้อเสนอแนะ	25
7.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร	25
7.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	26
7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัย	27
8. การขยายผลงานวิจัย	29
8.1 การนำเสนอผลงานวิจัยและแนวคิดการพัฒนาหอกระจาย ข่าวสารในรูปแบบวิชาการ	29
8.2 การเผยแพร่ผลงานวิจัยและแนวคิดการพัฒนา หอกระจายข่าวสารสู่ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ต่างๆ	29
8.3 การเผยแพร่ผลงานวิจัยและแนวคิดการพัฒนา หอกระจายข่าวสารทางสื่อมวลชน	30
ภาคผนวก	
บทคัดย่องานวิจัย	32
เอกสารอ้างอิงที่ใช้ในงานวิจัย	36

เบื้องหลังความคิด

ในปัจจุบันหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ ล้วนทำหน้าที่เป็นสื่อ นำข้อมูลข่าวสารมายังผู้อ่าน ผู้ฟัง และผู้ชมได้เป็นอย่างดีคืออยู่แล้ว หากแต่ ประชาชนส่วนใหญ่โดยเฉพาะที่อยู่ชนบท อ่านหนังสือพิมพ์หรือไม่ ส่วนใหญ่ติดตามข่าวสารจากวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์หรือไม่ ข้อมูลข่าวสารทั้งหลายเหล่านั้น ตรงกับความต้องการหรือไม่ ข้อมูลทั้งหลายเหล่านั้นมีรายละเอียดมากพอที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในเรื่องนั้นหรือไม่ คำถามเหล่านี้มีความน่าสนใจ และชวนให้สงสัยว่า แล้วประชาชนคนไทยจะได้รับข้อมูลข่าวสารที่พวกเขาควรจะได้ และเป็นข้อมูลที่เป็ประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายและรวดเร็วเช่นนี้ได้ได้อย่างไร

หอกระจายข่าวสารเป็นเครื่องมือสื่อสารของชุมชน ที่ประกอบด้วยอุปกรณ์เพียงไม่กี่ชิ้นจึงใช้งานได้ไม่ยาก ตั้งอยู่ภายในหมู่บ้านที่ผู้เปิดเครื่อง ผู้ควบคุมการกระจายเสียง ผู้ประกาศเป็นคนในหมู่บ้านที่รู้จักผู้ฟังเป็นอย่างดี อยู่ในสังคมวัฒนธรรมเดียวกัน เผชิญปัญหาคล้ายกัน ทำให้รู้จัก รู้ความต้องการ รวมทั้งความสนใจของกันและกัน การสื่อสารที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารคุ้นเคยกันเช่นนี้ เป็นคุณสมบัติประการสำคัญของการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ หอกระจายข่าวสารจึงเป็นสื่อของชุมชนที่มีศักยภาพ สามารถนำเสนอเรื่องราวที่คัดสรรจากความสนใจใคร่รู้ของชุมชนได้จริง ซึ่งต่างจากสื่ออื่น ไม่ว่าจะเป็วิทยุ โทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์ หอกระจายข่าวสารจึงเป็นสื่อที่สามารถใช้ตอบสนองความต้องการด้านข้อมูลข่าวสารของชุมชนได้มากที่สุดสื่อหนึ่ง หรืออาจกล่าวได้ว่า หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อที่ทำให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองในเรื่องข้อมูลข่าวสาร

หากแต่ในปัจจุบันหอกระจายข่าวสารที่มีอยู่กว่า 60,000 หอ ไม่มีการใช้งานตามศักยภาพที่มี จากการสำรวจของกองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุข เมื่อ

พ.ศ. 2538, 2540 และ 2542 พบว่ามีเพียง 25% เท่านั้นที่มีการใช้งานอย่างสม่ำเสมอ ที่เหลือส่วนใหญ่ตกอยู่ในสภาพชำรุดขาดการดูแลรักษา ส่วนที่ใช้งานได้นั้นมักใช้เพื่อเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารของรัฐสู่ชาวบ้าน ได้แก่ การถ่ายทอดข่าวจากสถานีวิทยุแห่งประเทศไทย และเปิดเทปที่หน่วยงานราชการส่งมาให้ มีการใช้เพื่อเป็นสื่อกลางของชุมชนเองน้อยมาก ส่วนใหญ่ผู้นำชุมชนใช้เพียงประกาศเรียกประชุม สาเหตุสำคัญน่าจะมาจากการที่ผู้รับผิดชอบกระจายข่าวสารยังขาดความเข้าใจในศักยภาพของหอกระจายข่าวสาร อีกทั้งขาดความร่วมมือร่วมใจจากชุมชนในการดำเนินงาน ดังนั้น หากมีสร้าง ความเข้าใจ เสริมทักษะการสื่อสาร และกระตุ้นให้ชุมชนเข้ามางาน โอกาสที่หอกระจายข่าวสารจะกลายเป็นสื่อของชุมชน ที่ดำเนินงานโดยชุมชน และเพื่อประโยชน์ของชุมชนย่อมมีความเป็นไปได้สูง

.....

ที่มาของงานวิจัย

ในระหว่าง พ.ศ. 2544-2545 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ให้การสนับสนุนงานวิจัยเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสาร คือ การพัฒนาหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชน เป็นงานวิจัยแบบปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หรือ Participatory Action Research (PAR) พื้นที่ดำเนินงานวิจัยคือ 7 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านดอนทราย บ้านดอนปลักหมู บ้านชุมทรัพย์ บ้านสมบุญสุข บ้านปากบ่อ บ้านดอนคา และ บ้านทุ่งวัวแล่น ในอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ทั้งในส่วนของการบริหารจัดการเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างราบรื่น และในส่วนของจัดการกระจายเสียงซึ่งใช้แนวคิดสำคัญ คือ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) เมื่อดำเนินงานวิจัยเสร็จสิ้นลง พบว่า เมื่อคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในงานหอกระจายข่าวสาร ตั้งแต่ร่วมรับรู้การดำเนินงาน ร่วมแก้ไขปัญหาร่วมคัดเลือกผู้ประกาศ ร่วมเป็นแหล่งข้อมูล และร่วมเป็นผู้ส่งสาร ทำให้ความคิดเห็นและความรู้สึกของคนในชุมชนที่มีต่อหอกระจายข่าวสารเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารและบทบาทหอกระจายข่าวสารเปลี่ยนไป กล่าวคือ มีการบริหารงานหอกระจายข่าวสารด้วยกลุ่มคนมิใช่ผู้นำชุมชนเพียงคนเดียว มีการนำเรื่องราวเกี่ยวกับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร เป็นประเด็นพูดคุยในการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน มีการพิจารณาใช้เงินส่วนกลางของชุมชนเป็นค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษา มิใช่ปล่อยให้เป็นภาระของคนใดคนหนึ่ง มีการดูแลรักษาอุปกรณ์รวมทั้งพยายามปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งพื้นที่ศึกษา 3 ใน 4 หมู่บ้าน ได้ดำเนินการขอการสนับสนุนไปยังองค์การปกครองส่วนถิ่น ซึ่งได้รับการสนับสนุนให้ปรับเปลี่ยนเป็นเสียงตามสาย

ส่วนการจัดการกระจายเสียง ผู้รับผิดชอบหรือผู้ส่งสารมีลักษณะเป็นกลุ่มคนที่มีการทำงานร่วมกัน ดำเนินงานโดยสอบถามความต้องการของชุมชนและมี

การตรวจสอบความคิดเห็นของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เนื้อหาสาระมีความหลากหลาย
เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต มีการใช้แหล่งข้อมูลภายในชุมชน
มีการจัดรายการด้วยรูปแบบใหม่ ในเวลาที่คนส่วนใหญ่ต้องการ และผู้จัดมีความ
มั่นใจในการใช้ภาษาท้องถิ่น ส่วนคนในชุมชนมีความสนใจและรับฟังอย่างตั้งใจ
มากขึ้น รวมทั้งมีการแสดงความคิดเห็นและความต้องการ ความเปลี่ยนแปลง
ที่เกิดขึ้นมีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ลักษณะ
ของผู้นำ ลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้าน ศักยภาพของชุมชน ทศนคติของผู้นำ
และชุมชนที่มีต่อหอกระจายข่าวสาร ความคาดหวัง ความต้องการการเปลี่ยนแปลง
และความคิดสร้างสรรค์ในการดำเนินงาน

อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เกิดขึ้นจากการสนับสนุนและการ
กระตุ้นจากการวิจัย ซึ่งหากขาดการสนับสนุนการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร
อาจกลับไปสู่สภาพเดิม ดังนั้น สกว. จึงสนับสนุนให้ดำเนินงานวิจัย เรื่อง การ
ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน
ซึ่งนับเป็นโครงการวิจัยระยะที่ 2 เพื่อค้นหาวิธีการที่จะทำให้การดำเนินงานหอ
กระจายข่าวในพื้นที่ศึกษาที่มีความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นนี้ มีความต่อ
เนื่องและยั่งยืน

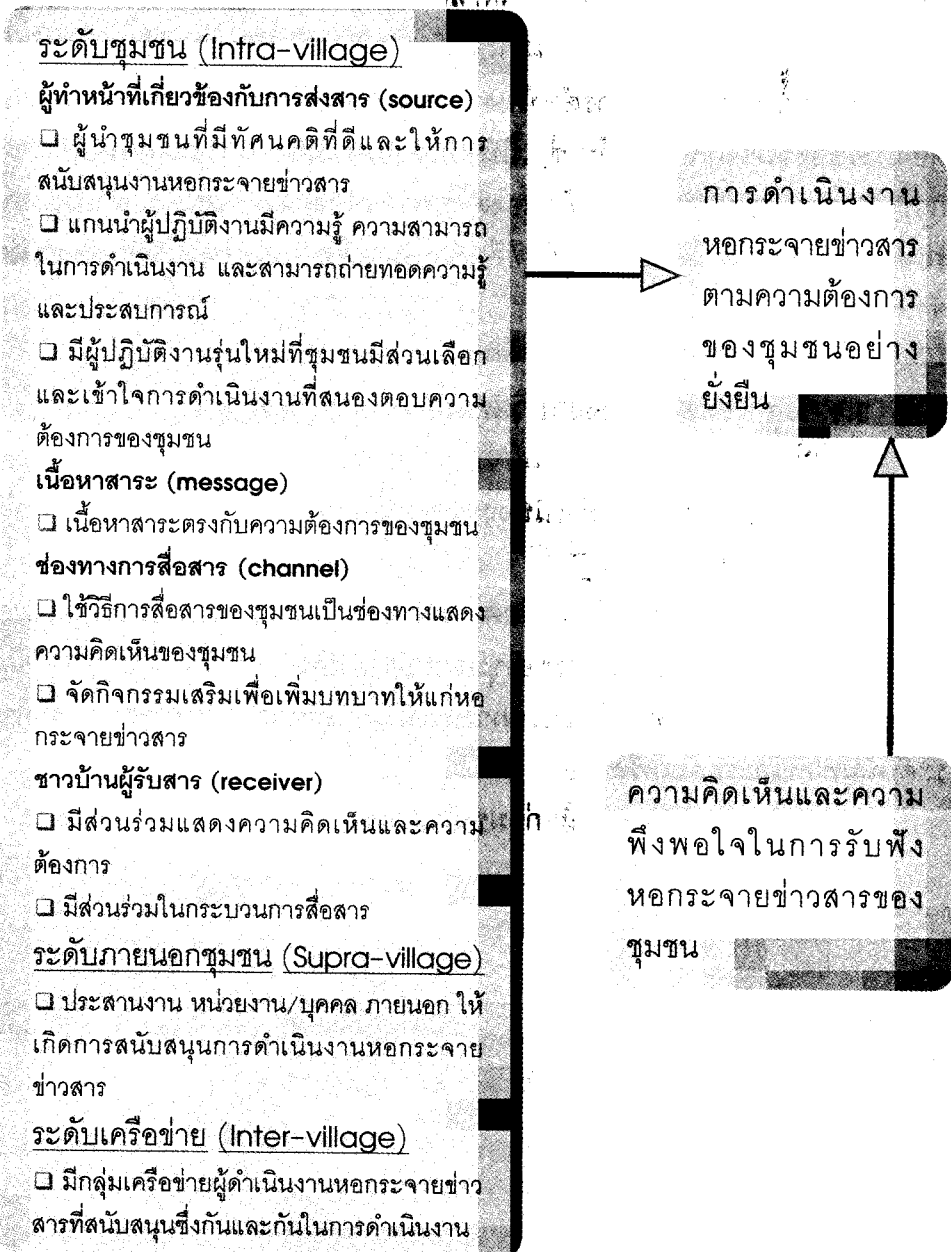
๒. การดำเนินงานวิจัย

โครงการวิจัย เรื่อง การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นงานวิจัยต่อเนื่องจากโครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชน ดำเนินงานระหว่าง พ.ศ. 2546 ถึง 2547 ในพื้นที่ศึกษาเดิม คือ 7 หมู่บ้านในอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

3.1 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

- 1) ศึกษาวิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน
- 2) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน
- 3) ศึกษาผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ทั้งในระดับหมู่บ้านและระดับเครือข่าย
- 4) เสริมศักยภาพให้แก่ชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

3.2 กรอบแนวคิดงานวิจัย

3.3 วิธีดำเนินงานวิจัย

แนวคิดสำคัญที่ใช้ในการวิจัยนี้ คือ การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) การสื่อสารเพื่อการพัฒนา (Development Communication) การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Communication) การสร้างเครือข่าย (Networking) การสร้างพลัง (Empowerment) และการสนับสนุนทางสังคม (Social Support) โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม หรือ Participatory Action Research (PAR)

การดำเนินงานวิจัยมี 2 ลักษณะ

1) การดำเนินงานวิจัยอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ซึ่งมีทั้งสิ้น 4 ขั้นตอน ได้แก่
1. สถานความสัมพันธ์สร้างสรรค์ความร่วมมือ เป็นการพบปะระหว่างคณะผู้วิจัยและผู้ปฏิบัติงาน เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานที่ผ่านมาและที่จะทำต่อไป ตอกย้ำถึงความสำคัญของหอกระจายข่าวสารและการมีส่วนร่วมของชุมชน ยืนยันการสนับสนุนของคณะผู้วิจัย ระดมความคิดในการพัฒนา และกระตุ้นให้เกิดเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร มีการจัดการประชุมผู้นำชุมชนและแกนนำในการดำเนินงาน ทำให้ได้ข้อสรุปถึงคุณสมบัติของผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร การเพิ่มจำนวนผู้ปฏิบัติงาน กำหนดร่วมกันจัดการประชุมฝึกปฏิบัติรุ่น 2 ให้มีการเจรจากับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นในการให้การสนับสนุนงบประมาณและอุปกรณ์ นอกจากนี้ยังเห็นร่วมกันว่าควรจัดให้มีการพบปะกันอย่างต่อเนื่องเช่นนี้ต่อไป สร้างผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร รุ่น 2 และดูงาน ทุกพื้นที่คัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมได้แก่ มีเวลา มีใจรัก และมีประสบการณ์ และจัดประชุมฝึกปฏิบัติให้แก่บุคคลเหล่านี้ ใช้การประชุมครั้งนี้ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารรุ่น 1 ได้เรียนรู้วิธีการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ เพื่อมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้กับรุ่นต่อไป ได้ มีการจัดให้มีการดูงานการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่อื่น ทำให้ผู้ปฏิบัติงานฯ ได้เกิดการเรียนรู้ และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติงานที่มาจากหมู่บ้านต่างๆ กระตุ้นให้เกิดเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร จากในช่วงแรกเริ่มรู้จักกันและทราบว่าทำงาน

หออกระจายข่าวสารเหมือนกัน ความสัมพันธ์เป็นแบบไม่เป็นทางการและไม่ทั่วถึง ช่วงต่อมาความสัมพันธ์เริ่มมากขึ้นและเกิดขึ้นในกลุ่มที่เป็นผู้นำชุมชนและแกนนำ ผู้ปฏิบัติงานมีลักษณะไม่เป็นทางการ ช่วงสุดท้ายเป็นช่วงที่เกิดเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานอย่างเป็นทางการ มีการตั้งชมรมที่มุ่งรวมมือ สนับสนุน และช่วยเหลือซึ่งกัน และกันในการทำงานหออกระจายข่าวสาร การติดต่อมีทั้งที่ไม่เป็นทางการและที่เป็นทางการ เกิดความสัมพันธ์ที่ดี สนับสนุนการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมของ เครือข่าย ให้มีการประชุมอย่างสม่ำเสมอทุกเดือน จัดทำข้อตกลงและจัดทำร่าง ระเบียบชมรม รวมทั้งระเบียบกองทุนชมรม ดำเนินการตั้งชื่อชมรมโดยอาศัยหลัก ประชาธิปไตย และจัดการประชุมฝึกปฏิบัติรุ่น 3

2) การดำเนินงานวิจัยที่ดำเนินการตลอดทั้งโครงการ ที่มีทั้งสิ้น 3 วิธีการ ได้แก่ สนับสนุนการปฏิบัติงานหออกระจายข่าวสาร ทั้งด้านกำลังใจ ข้อมูล ค่าใช้จ่าย ความรู้ทั้งทางด้านการบริหารงาน การจัดรายการ และการซ่อมแซมเครื่องมืออุปกรณ์ กระตุ้นให้ทุกพื้นที่ปฏิบัติงานแบบให้ชุมชนมีส่วนร่วม เน้นย้ำให้ผู้ปฏิบัติงานทุกพื้นที่ ดำเนินงานโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม และผู้นำชุมชนนำเรื่องหออกระจายข่าวสารเป็น วาระในการประชุมหมู่บ้าน และกระตุ้นให้มีการจัดกิจกรรมเสริม เพื่อเป็นการ เสริมบทบาทให้แก่หออกระจายข่าวสาร

โดยทุกกิจกรรมคณะผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนให้การ ดำเนินงานต่างๆ เป็นไปด้วยความราบรื่น โดยคอยเป็นที่เลี้ยง ให้คำปรึกษา มีการ ทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และร่วมกันแก้ไขปัญหาที่พบ คณะผู้วิจัยค่อย ๆ ลดบทบาทลง และในที่สุดเป็นเพียงผู้ที่คอยสังเกตการณ์เท่านั้น

4.1 การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาเมื่อเริ่มต้นโครงการ

สภาพการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารโดยรวมของจังหวัดชุมพร ส่วนใหญ่ยังประสบปัญหาไม่สามารถใช้งานได้อย่างต่อเนื่อง ยังไม่มีการร่วมรับผิดชอบจากชุมชนทั้งในด้านการบริหาร การกระจายเสียง และการซ่อมบำรุง ลักษณะการใช้งานส่วนใหญ่ยังใช้เพียงถ่ายทอดข่าวประจำวันจากส่วนกลาง ประกาศเรียกประชุม และเปิดเทปข้อมูลที่ได้รับจากส่วนกลางเท่านั้น ในขณะนี้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดและสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยประจำจังหวัดชุมพร กรมประชาสัมพันธ์ ได้เข้ามามีบทบาทในการให้การสนับสนุนด้วยการจัดอบรมผู้ดำเนินการหอกระจายข่าวสาร และจัดตั้งเครือข่ายผู้ดำเนินการหอกระจายข่าวสาร หากแต่เป็นการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในลักษณะที่มีได้เกิดจากความต้องการและความร่วมมือของชาวชุมชน

สำหรับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษา คือ 7 หมู่บ้านในอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ส่วนใหญ่มีลักษณะดังกล่าวข้างต้น แต่เมื่อโครงการวิจัยระยะที่ 1 สิ้นสุดลงลักษณะดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไป ทุกพื้นที่มีการนำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าสู่ที่ประชุมหมู่บ้าน แสดงว่า ผู้นำในทุกพื้นที่ที่มีความตระหนักในความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในงานหอกระจายข่าวสาร ซึ่งเป็นพัฒนาการสำคัญและสัญญาณที่ดีของความยั่งยืนที่จะเกิดขึ้น นอกจากนี้ทุกพื้นที่ยังมีการดูแลอุปกรณ์มากขึ้น และมีการตั้งคณะกรรมการเพื่อบริหารงาน แต่พบว่ากรรมการบางคนที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการกระจายเสียง ได้กลายมาเป็นกลุ่มคนรับผิดชอบดำเนินงาน ส่วนที่มีการเปลี่ยนในทุกพื้นที่ยกเว้นที่บ้านปากบ่อ คือ มีผู้จัดเป็นกลุ่มคน มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชุมชนมากขึ้น ชุมชนมีส่วนร่วมในงาน และหอกระจายข่าวสารมีบทบาทเป็นสื่อกลางของชุมชน ส่วนที่มี

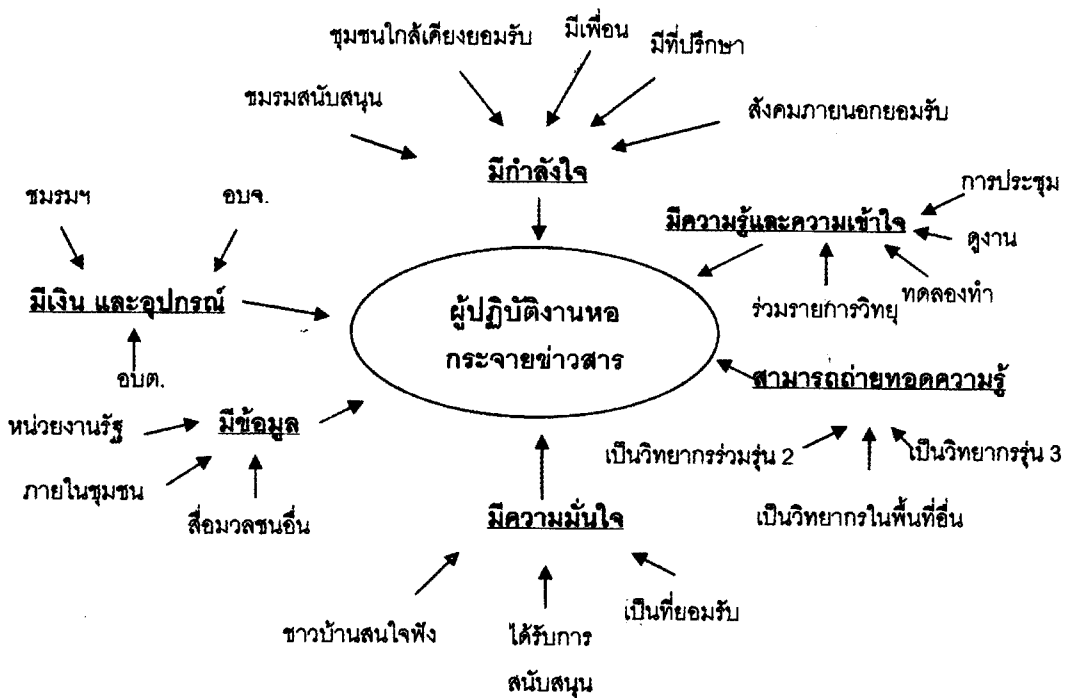
การเปลี่ยนแปลงน้อย คือ การนำเสนอเนื้อหาด้วยรูปแบบใหม่ที่ต้องอาศัยความสามารถเฉพาะตัว และการจัดกิจกรรมเสริม ส่วนที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม คือ หมู่บ้านที่ยังไม่มีการใช้งบประมาณส่วนกลางในการดำเนินงานหรือกระจายข่าวสาร เมื่อสิ้นสุดโครงการก็ยังคงไม่มีการใช้งบประมาณส่วนกลางเช่นเดิม ซึ่งการดำเนินงานหรือกระจายข่าวสารที่สามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนนี้ เพิ่งอยู่ในระยะเริ่มต้นเมื่อสิ้นสุดโครงการวิจัยระยะที่ 1 ซึ่งส่งผลให้ชาวชุมชนเริ่มหันมาฟังและเพิ่มความสนใจ

เมื่อโครงการวิจัยระยะที่ 2 จะเริ่มต้นขึ้นได้มีการสำรวจการดำเนินงานหรือกระจายข่าวสารกันอีกครั้ง พบว่า การปรับเปลี่ยนการบริหารงานและการจัดการกระจายเสียงที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนในช่วงท้ายของโครงการวิจัยระยะที่ 1 ยังคงเกิดขึ้นและดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ศึกษาทั้ง 7 แห่ง นอกจากนี้ยังพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นในเรื่องต่างๆ คือ เกิดความร่วมมือระหว่างหมู่บ้านในการดำเนินงาน มีการปรับปรุงรูปแบบการนำเสนอเนื้อหา มีการปรับเปลี่ยนจากกระจายข่าวสารเป็นเสียงตามสาย 3 หมู่บ้าน (บ้านสมบุญรณัฐ บ้านดอนคา และบ้านทุ่งวัวแล่น) และมีการลดการถ่ายทอดข่าวจากสถานีวิทยุแห่งประเทศไทยลงใน 2 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านสมบุญรณัฐ และบ้านดอนคา

4.2 ผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานหรือกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษา

เมื่อได้ดำเนินงานวิจัยตามขั้นตอนต่างๆที่กำหนดไว้ พบความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินงานหรือกระจายข่าวสารในระดับผู้ปฏิบัติงาน การดำเนินงานหรือกระจายข่าวสารในระดับหมู่บ้าน และ ระดับเครือข่าย ดังนี้

1) ผลที่เกิดขึ้นกับผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร

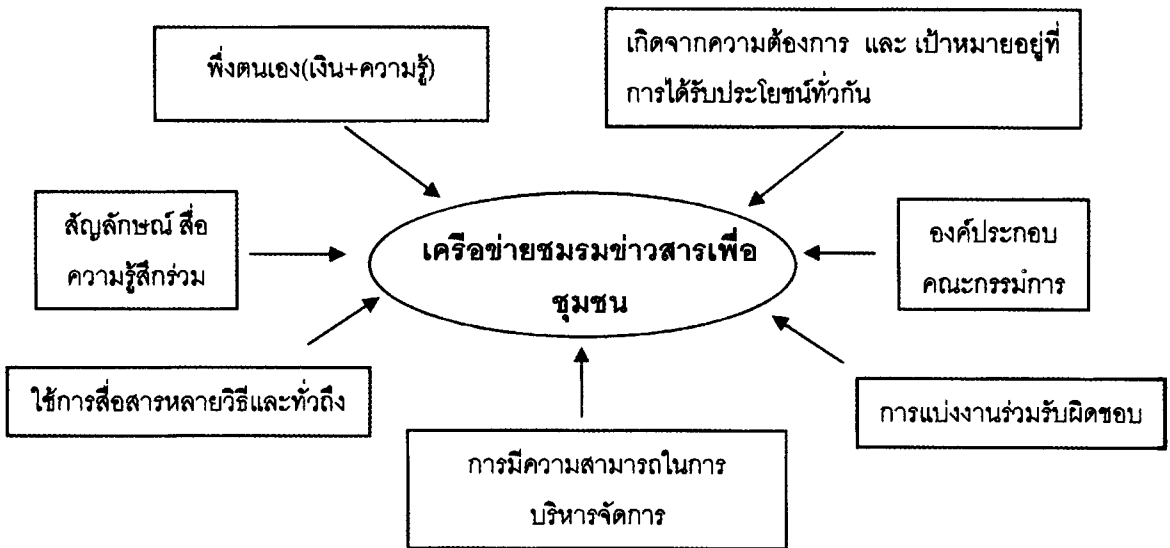

ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารเป็นผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจในการบริหารงานและการจัดการกระจายเสียง จากการเข้าร่วมการประชุมฝึกปฏิบัติการทดลองปฏิบัติจริง การดูงาน และการมีโอกาสร่วมงานวิทยุกระจายเสียง ผู้ปฏิบัติงานมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ จากการร่วมการจัดการประชุมฝึกปฏิบัติรุ่นที่ 2 ในฐานะวิทยากรร่วม พี่เลี้ยงการฝึกปฏิบัติ และพิธีกร ผู้ปฏิบัติงานมีความมั่นใจในความสามารถของตนเองที่เกิดจากการทราบว่าชาวบ้านสนใจฟังและติดตามฟังมากขึ้น ผู้ปฏิบัติงานมีข้อมูลที่ได้รับจากแหล่งข้อมูลที่มีหลากหลาย เช่น คนในชุมชน หน่วยงานราชการ สื่อมวลชน เป็นต้น ผู้ปฏิบัติงานมีเงินและอุปกรณ์ที่ได้รับการสนับสนุนทั้งจากภายในชุมชน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน ผู้ปฏิบัติงานมีกำลังใจ เนื่องจากได้รับการยอมรับจากภายในและภายนอกชุมชน รวมทั้งสามารถรวมกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน

2) ผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน

ปรากฏว่าพื้นที่ศึกษาทั้ง 7 แห่งมีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถจัดเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีการดำเนินงานมาก ปานกลาง และน้อยนั้น สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความแตกต่าง คือ ทศนคติต่อศักยภาพของหอกระจายข่าวสารและการมีส่วนร่วมของชุมชนของผู้นำชุมชน นอกจากนี้ทุกพื้นที่ยังมีส่วนที่ดำเนินงานเหมือนกัน คือ ไม่ปฏิบัติงานตามผังรายการที่กำหนดไว้ มักมีการปรับเปลี่ยนตามความสะดวกของผู้จัด ซึ่งไม่เกิดปัญหาเนื่องจากเมื่อมีผู้จัดหลายคนจึงสามารถทำงานแทนกันได้ ทุกหมู่บ้านมีพัฒนาการจัดการด้านเนื้อหาและรูปแบบรายการ มีการปรับลดเนื้อหาจากภายนอกและเพิ่มเนื้อหาภายในชุมชน มีการผสมผสานสื่อมวลชน และชาวบ้านในทุกพื้นที่ที่มีความพอใจและเห็นถึงประโยชน์ของหอกระจายข่าวสาร

3) ผลที่เกิดขึ้นในเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร

จากการดำเนินงานที่ผ่านมา เครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารหรือชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน มีแนวโน้มว่าจะเป็นเครือข่ายที่มีความเข้มแข็ง และเป็นกำลังสำคัญในการผลักดันงานหอกระจายข่าวสารให้ดำเนินต่อไปได้ด้วยดี ทั้งนี้ เพราะเครือข่ายเกิดจากความต้องการของสมาชิกในอันที่จะประสานประโยชน์ ดังวัตถุประสงค์ที่ว่า จะแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด และประสบการณ์ จะร่วมมือ และสนับสนุนกัน จะร่วมกันพัฒนาความสามารถให้กับผู้ปฏิบัติงาน และจะร่วมกันป้องกันปัญหาต่างๆ คณะกรรมการชมรมฯ ประกอบด้วยตัวแทนจากทุกพื้นที่ ในปริมาณเท่ากัน ทำให้เกิดความเสมอภาคเท่าเทียมกัน กรรมการเหล่านี้มีการแบ่งงานกันตามความถนัด มีความสามารถในการบริหารจัดการเพราะส่วนหนึ่งของกรรมการชมรมคือผู้นำชุมชนที่ล้วนมีความสามารถในด้านการบริหารงานอยู่แล้ว มีการใช้การสื่อสารหลากหลายรูปแบบทั้งที่เป็นทางการ ไม่เป็นทางการ ใช้การสื่อสารสองทาง เมื่อมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน จะใช้วิธีการผลัดกันอธิบายความคิด มีการสอบถามเพื่อทำความเข้าใจ และเมื่อไม่สามารถตกลงกันได้ จะใช้การออกเสียงและตัดสินใจตามเสียงส่วนใหญ่ มีการสร้างความรู้สึกร่วมด้วยการใช้สื่อเป็นสัญลักษณ์ และมีกองทุนของชมรมฯ เป็นทรัพย์สินร่วมกัน

4.3 สรุปการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน

เมื่อพิจารณาการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาที่สามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนและมีความยั่งยืน สามารถพิจารณาได้แก่ การบริหารจัดการ การจัดการกระจายเสียง การมีส่วนร่วมของชุมชน-การสนับสนุนงานจากบุคคล/หน่วยงานภายนอก และการมีเครือข่ายผู้ปฏิบัติงาน ดังนี้

1) การบริหารจัดการ งานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาคณะกรรมการที่มีการจัดตั้งขึ้นตั้งแต่โครงการวิจัยระยะที่ 1 ไม่มีบทบาทในทางปฏิบัติ กลุ่มผู้ปฏิบัติงานซึ่งรวมผู้นำชุมชนสามารถรับผิดชอบการบริหารงาน ทุกพื้นที่ศึกษามีการนำเรื่องหอกระจายข่าวสารเข้าที่ประชุมหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านเห็น

ความสำคัญยินดีให้ความร่วมมือมากขึ้น มีการขยายขยายอุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร เพื่อให้ได้ยินทั่วพื้นที่หมู่บ้านมากขึ้น ปรับปรุงห้องจัดรายการ และปรับระบบเป็นเสียงตามสาย นอกจากนี้ทุกพื้นที่ศึกษายังได้รับการอบรมช่างเทคนิคประจำหมู่บ้าน และสามารถนำความรู้ไปใช้งานได้ ได้รับงบประมาณสนับสนุนค่าซ่อมแซมจาก อบต. เทศทรัพย์และสะพาน รวมทั้งมีกองทุนชมรมฯ สำหรับกรณีฉุกเฉิน สำหรับกิจกรรมเสริมหมู่บ้านส่วนใหญ่จัดกิจกรรมเสริมตามขนบธรรมเนียม ประเพณี และเทศกาลที่บ้านสมบุญรส และบ้านทุ่งวัวแล่น มีการจัดกิจกรรมพิเศษเพื่อเสริมงานหอกระจายข่าวสารโดย เช่น จัดประกวดอ่านบทความออกอากาศที่หอกระจายข่าวสาร เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะจัดแบบใดหอกระจายข่าวสารมีบทบาทเพิ่มขึ้นจากเดิมมาก และมีรูปแบบการใช้หอกระจายข่าวสารในการจัดกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้น นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ใช้หอกระจายข่าวมากกว่าเดิมด้วย

2) การจัดการกระจายเสียง มีการจัดการกระจายเสียงด้วยกลุ่มคนในทุกพื้นที่ และมีการเพิ่มจำนวนผู้จัดมากขึ้น ที่เป็นดังนี้เพราะเมื่อดำเนินงานไประยะหนึ่งพบว่าผู้จัดการกระจายเสียงที่ล้วนเป็นชาวบ้านที่มีภาระ ไม่อาจจัดสรรเวลาให้กับงานหอกระจายข่าวสารได้อย่างเต็มที่ การมีผู้จัดรายการหลายคนสามารถแก้ไขปัญหานี้ได้ ทำให้เกิดการผลัดกันทำงาน ยังมีจำนวนมากยิ่งทำให้การจัดการกระจายเสียงมีความสม่ำเสมอ มีโอกาสมากที่คนใดคนหนึ่งจะมีเวลาสำหรับจัดการกระจายเสียง อย่างไรก็ตาม ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ยังคงมีบทบาทอยู่ในกลุ่มผู้จัดหลัก การจัดมีความสม่ำเสมอมากขึ้น พื้นที่ส่วนใหญ่มีการวางแผนการจัดรายการ แต่มักไม่ดำเนินงานตามแผนจะปรับเปลี่ยนไปตามความถนัดของผู้จัดในวันนั้นๆ เนื้อหาที่จัดมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนมากขึ้น มีการเลือกสรรข้อมูลข่าวสารจากภายนอกมากขึ้น โดยมักจัดแบบ 1 คนและ 2 คน (สนทนา) มีความเป็นกันเองกับผู้ฟังมากขึ้น บ้านดอนทรายกลับกลายเป็นพื้นที่ที่จัดการกระจายเสียงน้อยที่สุด ด้วยรูปแบบรายการที่ไม่หลากหลาย ส่วนใหญ่ลดการถ่ายทอดรายการจากวิทยุส่วนกลางลง มีการถ่ายทอดรายการจากวิทยุท้องถิ่นเพิ่มขึ้น และมีการใช้ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ร่วมด้วย ยกเว้นที่บ้านดอนทรายและดอนปลักหมู ผู้จัดมีความมั่นใจในการจัดรายการด้วยภาษาถิ่นมากขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงตัว

ผู้จัดรายการจากคนเดิม เริ่มมีคนใหม่เข้ามาดำเนินการ รวมทั้งผู้จัดผู้หญิงด้วย ทำให้ กระตุ้นความสนใจให้แก่ผู้ฟังได้เป็นอย่างดี

3) การมีส่วนร่วมของชุมชน เมื่อการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมของ ชุมชนเสร็จสิ้นลง และได้มีการประเมินผลความพึงพอใจและประเมินผลการมี ส่วนร่วมของชุมชนในงานหอกระจายข่าวสาร ด้วยวิธีการต่างๆ ครอบคลุม ประเด็นทั้งในส่วนของงานการบริหารงานและการจัดการกระจายเสียง การรับฟังและ ความพึงพอใจ และการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ทั้ง 7 หมู่บ้าน

ตารางสรุปความพึงพอใจและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในแต่ละพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษา	การรับฟัง	ความพึงพอใจในเนื้อหาและรูปแบบ	การมีส่วนร่วม
บ้าน ดอนทราย	ได้ยินทั่วถึงมาก ขึ้น ส่วนใหญ่ ติดตามฟังและ ฟังอย่างตั้งใจ ทุกคนต้องการฟัง เป็นประจำ	ส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาดีประโยชน์ ตรงกับความต้องการ ต้องการ เนื้อหาที่เป็นเรื่องเกษตรและเรื่อง ที่ส่งผลต่อชาวบ้านโดยตรงเพิ่มขึ้น รูปแบบรายการไม่หลากหลาย ผู้ สูงอายุชอบฟังเพราะทำให้ทราบ ความเคลื่อนไหวและเป็นเพื่อนแก้ เหงาได้	ชาวบ้านยังมีส่วน ร่วมน้อย ส่วนใหญ่ เป็นการรับรู้เรื่องราว แต่ยังไม่มีโอกาส ร่วมการทำงาน
บ้าน ดอนปลักหมู	ได้ยินทั่วถึงมาก ขึ้น ติดตามฟัง และ ฟัง อย่าง ตั้งใจ	เนื้อหาดีประโยชน์มาก สามารถ นำเสนอได้อย่างชัดเจน ต้องการมี รูปแบบการนำเสนอที่หลากหลาย กว่านี้	ชาวบ้านมีส่วนร่วม อยู่ในระดับปาน กลาง ได้รับรู้และมี การแสดงความคิดเห็นกลับไปบ้าง บาง คนร่วมบริจาคเงิน
บ้าน ชุมทรัพย์	ยังได้ยินไม่ทั่ว ถึง หากได้ยิน จะตั้งใจฟังและ ต้องการฟังเป็น ประจำ	ส่วนใหญ่พอใจกับเนื้อหาและรูป แบบ เห็นว่าเนื้อหาเกี่ยวกับชุมชน มาก ตรงกับที่ต้องการและมีความ สนุกสนานฟังแล้วเพลิดเพลิน	ส่วนใหญ่ร่วมรับรู้ และมีโอกาสแสดง ความคิดเห็น และ เห็นว่ายังมีโอกาส ในการร่วมเป็นผู้จัด รายการน้อย

พื้นที่ศึกษา	การรับฟัง	ความพึงพอใจในเนื้อหาและรูปแบบ	การมีส่วนร่วม
บ้าน สมบุญธรรมสุข	ได้ยินชัดเจน เกือบทั่วถึง ส่วน ใหญ่ติดตามฟัง ฟังอย่างตั้งใจ และต้องการฟัง เป็นประจำ	พอใจกับเนื้อหาในระดับปานกลาง ต้องการให้เพิ่มเนื้อหาด้านอื่นที่ มีใช้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนาบ้าง ส่วนใหญ่เห็นว่ามียุทธศาสตร์การจัด รายการหลากหลายขึ้น ต้องการให้มี เนื้อหาและรูปแบบที่ไม่เคร่งเครียด	ส่วนใหญ่ร่วมรับรู้ แต่ร่วมแสดงความคิด เห็นในระดับ ปานกลาง
บ้าน ปากบ่อ	ได้ยินทั่วถึงใน ระดับปานกลาง ฟังเป็นประจำ และฟังอย่าง ตั้งใจ	เนื้อหาที่มีประโยชน์มากแต่รูปแบบ จำเจต้องการให้มีความแปลกใหม่ บ้าง	ชาวบ้านมีส่วนร่วม มากขึ้น ผู้จัดมีการ สอบถามความคิดเห็น ของผู้ฟัง ทุกคน ร่วมรับรู้การดำเนินงาน บางคนช่วย ออกเงินซ่อมแซม
บ้าน ดอนคา	ได้ยินทั่วถึงมาก ขึ้น ส่วนใหญ่ ติดตามฟัง และ ต้องการฟังเป็น ประจำ	พอใจกับเนื้อหาที่ตรงกับความ ต้องการ และรูปแบบที่มีความ แปลกใหม่	ชาวบ้านมีส่วนร่วม มาก เพราะนอก จากการประชุม ประจำเดือนที่เป็น ช่องทางสำหรับการ พูดคุยได้แล้ว ผู้จัด การกระจายเสียง ยังมีการติดตาม สอบถามอยู่เสมอ รวมทั้งมีการตั้งผู้รับ ฟังความคิดเห็นไว้ ที่ศาลาประชาคม
บ้าน ทุ่งวัวแล่น	ยังคงได้ยินไม่ทั่ว ถึง ส่วนใหญ่ ติดตามฟัง ฟัง เป็นประจำ บาง ส่วนรอคอยถ้า วันไหนไม่มีการ กระจายเสียงจะ รู้สึกเหงา	ส่วนใหญ่พอใจกับเนื้อหา และวิธี การจัด พอลงใจกับการพูดที่ฟังชัดเจน	ส่วนใหญ่ร่วมรับรู้ มีการแสดงความคิดเห็น บ้างแต่ไม่มาก บางคนร่วมสนับสนุน สายไฟ บางคน ร่วมออกแรงปรับ ปรุงหอกระจายข่าว เมื่อชำรุด

ผลการประเมินชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีการติดตามฟังมากขึ้นและมีความพึงพอใจกับข้อมูลที่ได้รับ โดยพื้นที่ศึกษา 2 แห่ง ยังคงได้ยินไม่ทั่วถึงและไม่ชัดเจน เนื่องจากปัญหาทางธรรมชาติในขณะที่ยู่บ้านอื่นๆ มีการปรับปรุงและได้ยินชัดเจนมากขึ้น ชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องการฟังเป็นประจำ เห็นประโยชน์ของการมีหอกระจายข่าวสาร เพราะเนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน อีกทั้งรูปแบบการจัดรายการมีความน่าสนใจเพราะหลากหลายมากขึ้น ในขณะที่ในภาพรวม ชาวบ้านส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในกิจการหอกระจายข่าวสารมากขึ้น เช่น รับรู้เรื่องการทำงาน แสดงความเห็น ร่วมบริจาคเงิน ช่วยซ่อมแซม เป็นต้น โดยเฉพาะการแสดงความคิดเห็นด้วยการบอกความต้องการมีมากที่สุด แต่ในการเป็นผู้ร่วมจัดรายการยังคงไม่มากนัก

4) การสนับสนุนงานหอกระจายข่าวสารจากภายนอก การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษา ได้รับการสนับสนุนจากบุคคลและองค์กรภายนอก ตั้งแต่คณะผู้วิจัย ผู้บริหารราชการทั้งในระดับจังหวัด ระดับอำเภอและระดับตำบล และลงมาให้การสนับสนุนในหลายด้าน เช่น ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินการกระจายเสียง ให้คำปรึกษาในขณะปฏิบัติงาน สนับสนุนด้านเครื่องมืออุปกรณ์ รวมทั้งการให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติ การสนับสนุนต่างๆมีส่วนในการทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีขวัญ กำลังใจ มีความสะดวก จนเกิดเป็นความมุ่งมั่นและพยายามที่จะทำงาน ส่งผลให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเป็นไปอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องในทุกพื้นที่ เมื่อสอบถามถึงความต้องการของผู้ปฏิบัติงาน พบว่า สิ่งที่ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารต้องการมากที่สุดคือ ข้อมูลจากทางจังหวัด ต่อจากนั้นเป็นอุปกรณ์ โดยเฉพาะระบบเสียงตามสาย เพื่อเอาชนะอุปสรรคทางธรรมชาติ นอกจากนี้ยังมีความเห็นร่วมกันว่ารัฐควรกำหนดหน่วยงานที่รับผิดชอบงานหอกระจายข่าวสารให้ชัดเจน เพื่อลดความสับสนในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเช่นในปัจจุบันที่มีหลายหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานด้านสาธารณสุข หน่วยงานด้านประชาสัมพันธ์ หน่วยงานด้านการปกครองของกระทรวงมหาดไทย ต่างมีความเห็นว่า องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) น่าจะมีบทบาทมากกว่าหน่วยงานอื่น เพราะมีความใกล้ชิดกับชุมชน ให้การสนับสนุนโดยมีงบประมาณสำหรับการซ่อมแซมหอกระจายข่าวสาร/เสียงตามสายให้แก่ทุกหมู่บ้านในตำบล

5) การมีเครือข่ายผู้ปฏิบัติงาน จากการดำเนินงานโครงการวิจัยที่ผ่านมา เครือข่ายผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารหรือ ชมรมข่าวสารเพื่อชุมชน มีแนวโน้มว่าจะเป็นเครือข่ายที่มีความเข้มแข็ง และเป็นกำลังสำคัญในการผลักดันงานหอกระจายข่าวสารให้ดำเนินต่อไปได้ด้วยดี ทั้งนี้เพราะ เครือข่ายเกิดจากความต้องการของสมาชิกในอันที่จะประสานประโยชน์ ดังวัตถุประสงค์ที่ว่า จะแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด และประสบการณ์ จะร่วมมือและสนับสนุนกัน จะร่วมกันพัฒนาความสามารถให้กับผู้ปฏิบัติงาน และจะร่วมกันป้องกันปัญหาต่างๆ คณะกรรมการชมรมฯประกอบด้วยตัวแทนจากทุกพื้นที่ในปริมาณเท่ากัน ทำให้เกิดความเสมอภาคเท่าเทียมกัน มีความสามารถในการบริหารงาน เนื่องจากผู้นำชุมชนจากทุกพื้นที่ศึกษาร่วมเป็นสมาชิก คนเหล่านี้มีความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการ จึงมีการถ่ายทอดความรู้นี้มาสู่การบริหารงานชมรมฯ และรวมไปถึงงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ มีการแบ่งงานให้กรรมการกันตามความถนัด มีการใช้การสื่อสารหลากหลายรูปแบบทั้งที่เป็นทางการ ไม่เป็นทางการ ใช้การสื่อสารสองทาง เมื่อมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน จะใช้วิธีการผลักดันอธิบายความคิด มีการสอบถามเพื่อทำความเข้าใจ และเมื่อไม่สามารถตกลงกันได้จะใช้การออกเสียงและตัดสินใจตามเสียงส่วนใหญ่ มีการสร้างความรู้สึกร่วมด้วยการใช้สื่อเป็นสัญลักษณ์ การดำเนินงานของชมรมฯมีความพยายามที่จะพึ่งพาตนเอง และมีความสามารถในการบริหารจัดการเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากภายนอกอย่างเหมาะสม หลายคนคาดหวังว่าในอนาคตชมรมฯน่าจะมีบทบาทชัดเจนขึ้นในการเป็นหน่วยประสานงานกับองค์กรภายนอกที่เป็นของรัฐและเอกชน นอกจากนี้ชมรมฯยังจะเป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับหอกระจายข่าวสารของอำเภอ และเป็นแกนนำในการเผยแพร่ความรู้ไปยังพื้นที่อื่น

5. การนำเสนอรูปแบบการดำเนินงาน

หอกระจายข่าวสารที่สามารถสนองตอบ

ความต้องการของชุมชนและมีความยั่งยืน

5.1 โครงสร้างการดำเนินงาน

ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารเป็นกลุ่มคน โดยเฉลี่ย 3-4 คน ที่ชาวบ้านมีส่วนในการคัดเลือก ผู้นำชุมชนควรมีส่วนร่วมในงาน ควรมีผู้ที่มีความรู้ด้านช่างเทคนิคร่วมงานด้วยอย่างน้อย 1 คน เพื่อแก้ไขปัญหา “เครื่องเสีย” ซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั่วไป กลุ่มคนผู้ปฏิบัติงานนี้ทำงานร่วมกันด้วยวิธีการปรึกษาหารือกันในกลุ่ม ช่วยเหลือและแนะนำกัน และทำงานแทนกันได้ มีการแบ่งงานตามความถนัดของคน การดำเนินงานอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชน มีความสามารถในการบริหารงาน และมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้และความเข้าใจให้แก่คนรุ่นใหม่ได้

5.2 การบริหารงาน

คณะผู้ปฏิบัติงานจัดการกระจายเสียงทำหน้าที่บริหารงานหอกระจายข่าวสาร โดยทำหน้าที่ทั้งวางแผนการจัดการกระจายเสียง จัดการกระจายเสียง และแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารงานหอกระจายข่าวสาร เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านการบริหารอยู่แล้ว จึงสามารถถ่ายโอนความรู้มาบริหารงานหอกระจายข่าวสาร นอกจากนี้ผู้นำชุมชนยังเป็นผู้ที่สามารถเชื่อมโยงงานหอกระจายข่าวสารกับชุมชน เช่น การใช้การประชุมหมู่บ้านเป็นช่องทางในการทำให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารงาน ใช้การประชุมหมู่บ้านที่มีทุกเดือนเป็นช่องทางทำให้เกิดความรู้สึกว่า “หอกระจายข่าวสารเป็นของหมู่บ้าน” และเป็นพื้นที่สาธารณะ ที่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารได้รับทราบความต้องการของชุมชน ในขณะที่ชาวชุมชนได้รับทราบและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร นอกจากการประชุมหมู่บ้านอาจมีการหาช่องทางอื่นเสริม เช่น การจัดให้มีกล่องไว้ที่ศาลาประชาคม ให้คนในชุมชนใช้แสดงความคิดเห็นและความต้องการ รวมทั้งต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการ

เพื่อให้การสนับสนุนจากบุคคล/หน่วยงานภายนอกเป็นไปอย่างเหมาะสม และตรงกับความต้องการของชุมชน

5.3 การจัดการกระจายเสียง

ผู้จัดการกระจายเสียงต้องมีลักษณะเป็นกลุ่ม คน ผู้จัดหลายคนสามารถผลัดกันทำงาน ทำให้การจัดการกระจายเสียงมีความต่อเนื่อง ในอดีตการกระจายเสียงต้องขึ้นอยู่กับคนเพียงคนเดียว หากคนผู้นั้นติดภารกิจอื่น หรือไม่สบาย การกระจายเสียงก็ต้องหยุดชะงัก อีกทั้งงานหอกระจายข่าวสารเป็นงานอาสาสมัคร ไม่มีผู้ปฏิบัติงานคนใดสามารถปฏิบัติงานได้เต็มเวลา คนเหล่านี้ควรต้องมีความเข้าใจในธรรมชาติของหอกระจายข่าวสารในการเป็นสื่อเพื่อพัฒนา และมีความรู้ในการจัดรายการรูปแบบต่างๆ ให้มีความน่าสนใจ คุณสมบัติของคนเหล่านี้ควรเป็นคนที่ “มีใจรักในงาน มีเวลา และมีประสบการณ์” คนที่ “มีความสามารถในการพูด” ไม่ใช่คุณสมบัติที่สำคัญที่สุด คนในชุมชนควรมีส่วนในการเลือกเฟ้นคนทำงาน เป็นการเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมในการกระบวนกรสื่อสาร ตั้งแต่ขั้นตอนการ กำหนดผู้ส่งสาร เนื้อหาสาระ รูปแบบวิธีการนำเสนอ และประเมินผลการปฏิบัติงาน จะทำให้เกิดความสนใจฟังมากขึ้น และฟังด้วยความรู้สึกคุ้นเคย จึงฟังง่ายขึ้น

5.4 ลักษณะเนื้อหาสาระ

เนื้อหาที่เป็นที่ต้องการของชุมชน เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ กิจกรรมทางสังคม การใช้ชีวิตประจำวัน เหตุการณ์เร่งด่วน และเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในหมู่บ้านในอนาคต ผู้ปฏิบัติงานควรสอบถามความต้องการจากชาวชุมชน ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การสอบถามในที่ประชุมหมู่บ้านการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ การสังเกตการณ์จากแหล่งชุมนุมในหมู่บ้าน (ร้านกาแฟ) เป็นต้น ผู้จัดการกระจายเสียงควรให้ความสำคัญกับคุณภาพของเนื้อหาสาระ จึงควรตรวจสอบความถูกต้องเสมอ นอกจากนี้เนื้อหาสาระเกี่ยวกับสังคมและเหตุการณ์ภายนอกชุมชนยังเป็นที่ต้องการเช่นกัน หากแต่ควรให้ชุมชนมีสิทธิและอำนาจในการเลือกข้อมูลข่าวสารจากภายนอก

5.5 การนำเสนอเนื้อหาสาระ

ควรมีรูปแบบหลากหลาย มีการเตรียมเนื้อหาและทำความเข้าใจกับเนื้อหา ล่วงหน้าเพื่อให้การจัดรายการมีความเป็นธรรมชาติ เลือกใช้ภาษาที่สามารถ สื่อสารกับชาวบ้านได้ชัดเจน มีการผสมผสานข้อมูลที่มาจากสื่อมวลชนอื่น เช่น วิทยุ กระจายเสียง หนังสือพิมพ์ เป็นต้น มีการใช้สื่ออื่นๆ ในการถ่ายทอดเนื้อหาสาระ จากหอกระจายข่าวสารให้แพร่กระจายได้ดียิ่งขึ้น เช่น รถยนต์ติดเครื่องขยายเสียง สื่อบุคคลจากสภาภาพ เป็นต้น

5.6 การมีส่วนร่วมของชาวบ้านผู้รับฟัง

ชาวบ้านควรมีบทบาทเป็นผู้ฟังที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ชาวบ้านควร ได้รับการกระตุ้นให้แสดงบทบาทอย่างเต็มที่ ซึ่งจะส่งผลย้อนกลับมาถึงการ จัดเนื้อหาสาระและรูปแบบรายการที่มีความน่าสนใจ เป็นที่ติดตาม และเกิดความ ต้องการฟังมากขึ้น นับเป็นการดำเนินงานสื่อสารที่ใช้ความต้องการและความพึง พอใจของผู้รับสารเป็นตัวตั้ง

5.7 การจัดกิจกรรมเสริม

ควรมีการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเสริมให้หอกระจายข่าวสารมีบทบาทมากขึ้น ในชุมชน รูปแบบกิจกรรมเสริม ได้แก่ ใช้หอกระจายข่าวสารเป็นส่วนหนึ่งของการ จัดกิจกรรมตามขนบธรรมเนียม ประเพณีและเทศกาล ใช้หอกระจายข่าวสารเป็น เครื่องมือสำคัญในการจัดกิจกรรม และการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนิน งานหอกระจายข่าวสารโดยตรง เช่น จัดประกวดเยาวชนนักจัดรายการ เป็นต้น

5.8 การมีเครือข่ายสนับสนุน

หากมีการรวมกลุ่มผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อสนับสนุนส่งเสริมการ ปฏิบัติงานของกันและกัน จะทำให้เกิดความกระตือรือร้นในการดำเนินงานหอ กระจายข่าวสารในแต่ละพื้นที่มากขึ้น เครือข่ายนอกเหนือจากทำให้เกิดความร่วมมือ กัน แต่ยังส่งผลให้เกิดการเปรียบเทียบการทำงาน ทำให้เกิดความพยายามที่ จะพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

6. ปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

มีความยั่งยืน

6.1 ผู้นำชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อหอกระจายข่าวสารและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน

ผู้นำชุมชนที่มีทัศนคติเชิงบวกจะส่งผลให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นประโยชน์ต่อชุมชน สามารถนำเสนอเนื้อหาที่ตรงกับความต้องการของชุมชน และมีความต่อเนื่อง ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลสำคัญในการดำเนินงานโดยเฉพาะในส่วนของงานการบริหารงาน เป็นผู้ที่สามารถทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการงานหอกระจายข่าวสาร ผู้นำชุมชนอาจไม่จำเป็นต้องเป็นผู้จัดการกระจายเสียงหลักแต่ต้องเป็นคนที่เข้าใจลักษณะงานและให้การสนับสนุนการปฏิบัติงาน การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษามีพัฒนาการแตกต่างกัน ซึ่งปรากฏว่าผู้นำชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง

6.2 ผู้ปฏิบัติงานมีปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม

ผู้ปฏิบัติงานซึ่งทำหน้าที่ทั้งในส่วนงานบริหาร และการจัดการกระจายเสียง เป็นบุคคลที่มีผลต่อความยั่งยืนของการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ซึ่งสามารถพิจารณาส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้ปฏิบัติงานได้ดังนี้ จำนวนผู้ปฏิบัติงานซึ่งพบว่า ในพื้นที่ที่มีผู้ปฏิบัติงานหลายคน (มากกว่า 3 คน) จะส่งผลให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่องมากกว่าพื้นที่ที่มีจำนวนผู้ดำเนินงานน้อย หากผู้ปฏิบัติงานมีลักษณะหลากหลาย เช่น ผู้ชาย/ผู้หญิง สูงอายุ/หนุ่มสาว จะส่งผลให้การกระจายเสียงมีความน่าสนใจมากขึ้น ความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการบริหารงาน และการจัดการกระจายเสียง ของผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารมีผลต่อความต่อเนื่องของดำเนินงาน และความน่าสนใจของการจัดการกระจายเสียง รวมถึงความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ไปสู่คนรุ่นใหม่ ซึ่งเป็นเงื่อนไขของความต่อเนื่องของการดำเนินงาน

6.3 ชุมชนมีส่วนร่วมในงาน

เป็นหัวใจสำคัญของความยั่งยืน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholder) ในงาน หอกระจายข่าวสารประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร และ ชาวบ้าน การมีส่วนร่วมควรเกิดขึ้นในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานหอกระจาย ข่าวสาร ทั้งร่วมบริหารจัดการ ร่วมในการกระจายเสียง ตั้งแต่ร่วมฟัง ร่วมใน กระบวนการผลิต ร่วมเป็นผู้ส่งสาร และร่วมประเมินผลการปฏิบัติงาน ซึ่ง เป็นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม โอกาสในการเข้าร่วมและระดับของการเข้าร่วมมี ผลต่อ ความรู้สึกเป็นเจ้าของหอกระจายข่าวสาร ยังมีโอกาสมากจะยิ่งทำให้ชาว ชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของมากตามไปด้วย เมื่อเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ความสนใจ ความเอาใจใส่ การติดตามฟัง และการดูแลรักษา จะติดตามมา

6.4 การมีเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานที่เข้มแข็ง

เป็นอีกปัจจัยที่มีความสำคัญและมีผลต่อความยั่งยืนที่จะเกิดขึ้นต่อไป โครงการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าเมื่อชมรมข่าวสารเพื่อชุมชนซึ่งเป็นเครือข่ายของ ผู้ปฏิบัติงานมีความเข้มแข็ง ส่งผลให้การดำเนินงานของแต่พื้นที่ที่มีความเข้มแข็ง ตามไปด้วย เพราะเครือข่ายเป็นศูนย์กลางความร่วมมือและการสนับสนุนซึ่งกัน และกัน เป็นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการทำงานของกันและกัน เป็นส่วนสนับสนุน ความรู้ให้แก่ผู้ปฏิบัติงานรุ่นใหม่ เป็นส่วนสนับสนุนค่าใช้จ่าย อีกทั้งยังเป็นส่วน ผลักดันให้แต่ละพื้นที่มีการพัฒนาการดำเนินงานเพราะมีการเปรียบเทียบการ ทำงานระหว่างพื้นที่ ดังนั้น การมีเครือข่ายที่เข้มแข็งจึงเป็นปัจจัยเอื้อให้เกิดความ ยั่งยืนในการดำเนินงาน

6.5 ความจริงใจและความสม่ำเสมอในการให้การสนับสนุนของ บุคคล/หน่วยงานภายนอก

การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เฉพาะ คือ หมู่บ้าน คนในพื้นที่เป็นผู้ดำเนินงาน เนื้อหาสาระเป็นเรื่องราวภายในชุมชนและ เรื่องราวภายนอกที่คนภายในชุมชนต้องการทราบ จัดการกระจายเสียงด้วยคนใน ชุมชน ภาษาและเวลาที่เหมาะสมกับวิถีการดำเนินชีวิต การดำเนินงานล้วน

เกี่ยวข้องกับผู้คนภายในชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม หอกระจายข่าวสารเป็นกิจกรรม
 สาธารณะที่ต้องอาศัยคนที่มีจิตสาธารณะมารับผิดชอบและดำเนินงาน ซึ่งเป็นการ
 ดำเนินงานที่ไม่มีผลตอบแทนเป็นตัวเงิน จึงจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุน ซึ่งหาก
 ผลงานดีถูกใจคนในชุมชนก็ย่อมได้รับการสนับสนุนจากชุมชน แต่การสนับสนุน
 จากภายนอกเป็นอีกปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความต่อเนื่องของการดำเนินงาน
 การได้รับการสนับสนุนจากคณะผู้วิจัย ผู้บริหารราชการทั้งในระดับจังหวัด ระดับ
 อำเภอและระดับตำบล และลงข่าว ในโครงการวิจัยนี้ ทำให้ผู้ปฏิบัติงานหอกระจาย
 ข่าวสารมีขวัญ กำลังใจ ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินการกระจายเสียง เครื่องมือ
 อุปกรณ์ ส่งผลให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารเป็นไปอย่างสม่ำเสมอและ
 ต่อเนื่องในทุกพื้นที่ ความจริงใจและความสม่ำเสมอของการสนับสนุนที่บุคคล/หน่วย
 งานภายนอกจะมอบให้ จึงน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การดำเนิน
 งานหอกระจายข่าวสารมีความยั่งยืน

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ
 กระทรวงพาณิชย์
 กรุงเทพมหานคร
 โทร. 0-2-2524-1111
 โทรสาร 0-2-2524-1112
 อีเมล: info@trade.go.th
 เว็บไซต์: www.trade.go.th
 สำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ
 จังหวัดเชียงใหม่
 โทร. 0-53-2524-1111
 โทรสาร 0-53-2524-1112
 อีเมล: info@trade.go.th
 เว็บไซต์: www.trade.go.th
 สำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ
 จังหวัดขอนแก่น
 โทร. 0-43-2524-1111
 โทรสาร 0-43-2524-1112
 อีเมล: info@trade.go.th
 เว็บไซต์: www.trade.go.th

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร

1) ใช้หอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้านให้เกิดประโยชน์สูงสุด ให้เป็นสื่อของชุมชนอย่างแท้จริง ให้เป็นสื่อกลางส่งสารจากภายนอกมาสู่ชุมชน และเป็นสื่อกลางส่งสารระหว่างคนในชุมชน เป็นสื่อที่ทำให้คนในชุมชนได้รับทราบเรื่องราวที่ต้องการทราบ และสามารถใช้เวลาประโยชน์ได้จริง

2) นำแนวคิดและวิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน และการดำเนินงานเพื่อสนองตอบความต้องการของชุมชน ที่เป็นผลการวิจัยนี้ทดลองปฏิบัติโดยปรับให้เข้ากับสังคมวัฒนธรรมของพื้นที่ โดยใช้รูปแบบการดำเนินงานตั้งแต่โครงสร้าง การบริหารงาน ผู้จัดการกระจายเสียง เนื้อหาสาระ การนำเสนอเนื้อหาสาระ ชาวบ้านผู้รับฟัง การจัดกิจกรรมเสริมบทบาท และการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารให้มีความยั่งยืน

3) ผู้นำชุมชนควรมีบทบาทนำ ในการปรับปรุงงานหอกระจายข่าวสาร และลดบทบาทโดยเฉพาะด้านการจัดการกระจายเสียงลงเมื่อดำเนินงานได้แล้ว ระยะเวลาหนึ่ง

4) สร้างกลไกภายใน ทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของหอกระจายข่าวสาร โดยพยายามให้ชุมชนมีส่วนร่วมในงานทุกขั้นตอน อย่างสม่ำเสมอ และเป็นไปอย่างธรรมชาติ ซึ่งจะทำให้ได้รับความร่วมมือและสนับสนุน เช่น การใช้การประชุมหมู่บ้านเป็นช่องทางให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมบริหารงานหอกระจายข่าวสาร การให้ชุมชนเป็นผู้คัดเลือกผู้ทำหน้าที่จัดการกระจายเสียง การให้ชุมชนแสดงความต้องการเนื้อหา การจัดตั้งอุปกรณ์หอกระจายข่าวสารไว้ในที่

สาธารณะ เป็นต้น

5) ชุมชนควรมีการให้รางวัลแก่ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการทำงาน รางวัลนี้อาจเป็นการให้เกียรติ การแสดงความชื่นชม และการยอมรับ ในความเสียสละที่คนกลุ่มนี้ให้แก่ชุมชน

6) ควรให้โอกาสผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารได้พัฒนาตนเองเป็นระยะ เพราะเมื่อทำไประยะหนึ่ง อาจเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายเพราะความจำเจ รวมทั้งควรมีผู้ปฏิบัติงานจำนวนมากพอที่จะทำให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่อง

7) ปรับเนื้อหาสาระและรูปแบบการนำเสนอให้มีความหลากหลายมากขึ้นและเป็นไปตามแนวทางที่คนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นและความต้องการ

8) ดำเนินงานโดยพยายามพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด เมื่อต้องพึ่งบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก ควรหลีกเลี่ยงการยึดติดบุคคลหรือหน่วยงานเพียงแหล่งเดียว

9) มีการรวมกลุ่มผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ใกล้เคียง สร้างเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งสามารถช่วยเหลือสนับสนุนการปฏิบัติงานซึ่งกันและกัน

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) มีนโยบายพัฒนาหอกระจายข่าวสารที่มีอยู่ทั่วประเทศ ให้เป็นสื่อของชุมชน ที่ชุมชนบริหารงาน และจัดการกระจายเสียงได้โดยอิสระ การใช้หอกระจายข่าวสารเป็นช่องทางในการส่งข้อมูลของรัฐให้ขึ้นกับความต้องการของชุมชน ใช้กลไกภายในชุมชนควบคุมการดำเนินงาน โดยรัฐในการสนับสนุนด้านข้อมูลและงบประมาณอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

2) มีหน่วยงานที่มีหน้าที่ให้การสนับสนุนงานหอกระจายข่าวสารอย่างชัดเจน เพื่อป้องกันการท้งานซ้ำซ้อนดังเช่นในปัจจุบัน อาจเป็นหน่วยงานเดียวรับผิดชอบงานทุกด้าน หรือหลายหน่วยงานและแบ่งความรับผิดชอบงานในแต่ละด้านอย่างชัดเจน เช่น กรมประชาสัมพันธ์ให้การสนับสนุนด้านความรู้ กรมการปกครองให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ เป็นต้น

3) มีการตั้งงบประมาณซ่อมแซมหอกระจายข่าวสาร/เสียงตามสายเป็นงบประมาณประจำปีที่องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

4) การสนับสนุนด้านอุปกรณ์ควรดำเนินการอย่างละเอียดรอบคอบ ควรปรับให้มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ที่เป็นจริง หมู่บ้านต่างๆ ไม่สามารถมีหอกระจายข่าวสารที่มีคุณลักษณะ (Specification) แบบเดียวกันทั้งหมดได้ และควรให้มีคุณภาพเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมระยะยาว

5) มีหน่วยงานให้คำปรึกษาด้านช่าง เพื่อขจัดปัญหาด้านเทคนิคที่เป็นปัญหาที่พบทั่วไปในทุกพื้นที่

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัย

1) เนื่องจากระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัยในโครงการนี้เป็นระยะเพียง 1 ปี ซึ่งไม่อาจทราบผลในด้านความยั่งยืน ในระยะยาวจึงควรมีการติดตามและศึกษาผลความยั่งยืนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษาว่าเกิดความยั่งยืนหรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด

2) ศึกษาการใช้แนวทางการจัดกิจกรรมตามโครงการวิจัยนี้ทดลองในพื้นที่อื่น เช่น พื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อศึกษาความแตกต่างในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร อันเกิดจากการมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง

3) การดำเนินงานวิจัยแบบ PAR มีลักษณะสำคัญ ดังนี้ นักวิจัยควรต้องทำงานควบคู่ไปกับชาวบ้าน มีการแบ่งบทบาทระหว่างนักวิจัยกับชาวบ้าน และรู้ว่าควรค่อยๆ ลดบทบาทลงเพื่อให้ชาวชุมชนสามารถดำเนินงานด้วยตนเองได้มากขึ้น มีการปรับกิจกรรมตามผลการวิจัย (Action on Research) ควรมีนักวิจัยท้องถิ่นที่มีสัมพันธภาพที่ดีกับคนในพื้นที่ศึกษา ใช้การสื่อสารหลากหลายรูปแบบ ส่วนใหญ่เป็นการสื่อสารในแนวระนาบ

๘. การขยายผลการวิจัย

การขยายผลการวิจัยจากโครงการนี้ดำเนินงานในหลายลักษณะ ทั้งที่เผยแพร่ผลงานในรูปแบบวิชาการโดยมีนักวิชาการเป็นกลุ่มเป้าหมาย เผยแพร่ผลงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะให้แก่ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร และการเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อมวลชนไปยังผู้สนใจทั่วไป โดยมีรายละเอียด ดังนี้

8.1 การนำเสนอผลงานวิจัยและแนวคิดการพัฒนาหอกระจายข่าวสารในรูปแบบวิชาการ

1) การนำเสนอผลงานวิจัยในรูปแบบของบทความวิชาการ ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ เช่น วารสารนิเทศศาสตร์ (คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) วารสารภาษาและวัฒนธรรม (สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล) เป็นต้น

2) การนำเสนอผลงานวิจัยในการประชุมวิชาการ ซึ่งจัดขึ้นโดยสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และ การร่วมอภิปรายในการสัมมนา เช่น ร่วมอภิปรายในหัวข้อ “หอกระจายข่าว : สื่อชุมชนที่ทุกคนอยากเห็น” ซึ่งจัดโดยกรมประชาสัมพันธ์

3) ถ่ายทอดผลการวิจัยและการเรียนรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ แก่นักศึกษาทั้งในระดับปริญญาเอก และปริญญาโท สถาบันการศึกษาต่างๆ ในรายวิชา เช่น ระเบียบวิธีวิจัย การสื่อสารเพื่อการพัฒนา เป็นต้น ตลอดจนเป็นกรณีศึกษาดูงานของนักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาสื่อสารเพื่อการพัฒนา

8.2 การเผยแพร่ผลงานวิจัยและแนวคิดการพัฒนาหอกระจายข่าวสารสู่ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ต่างๆ

1) คณะผู้วิจัยและผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารในพื้นที่ศึกษา ได้รับเชิญให้ไปร่วมประชุม เพื่อนำเสนอแนวคิดและวิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งจัดโดยหน่วยงานต่างๆที่มุ่งให้ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารจากพื้นที่ต่างๆได้มีโอกาสเรียนรู้เพื่อพัฒนา เช่น การประชุมเรื่อง “สื่อมวลชนท้องถิ่นและหอกระจายข่าว” จัดโดยคณะกรรมการการเลือกตั้ง

2) จัดการอบรมและฝึกปฏิบัติการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ให้แก่ผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารจังหวัดปัตตานี และกาญจนบุรี

8.3 การเผยแพร่ผลงานวิจัยและแนวคิดการพัฒนาหอกระจายข่าวสารทางสื่อมวลชน

1) การเผยแพร่ผลงานและแนวคิดการใช้หอกระจายข่าวสารให้เป็นสื่อเพื่อชุมชน ทางสื่อมวลชนส่วนกลาง ทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง และโทรทัศน์

2) การเผยแพร่ผลงานและแนวคิดการใช้หอกระจายข่าวสารให้เป็นสื่อเพื่อชุมชนทางสื่อมวลชนท้องถิ่น โดยเน้นสื่อที่เผยแพร่ในจังหวัดชุมพร เช่น รายการวิทยุต่างๆ ที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงในจังหวัด หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เป็นต้น

ภาคผนวก

- บทคัดย่องานวิจัย
- เอกสารอ้างอิงที่ใช้ในงานวิจัย

มติที่ประชุม
เรื่อง
เรื่อง
เรื่อง
เรื่อง
เรื่อง
เรื่อง
เรื่อง
เรื่อง
เรื่อง
เรื่อง

บทคัดย่องานวิจัย

การวิจัยนี้ต่อเนื่องจากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ ผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารทั้งในระดับหมู่บ้าน และระดับเครือข่าย รวมทั้งเพื่อเสริมศักยภาพให้แก่ชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ทำการวิจัยในพื้นที่ 7 หมู่บ้าน ของอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม หรือ Participatory Action Research (PAR) ดำเนินการวิจัย 2 ลักษณะ กล่าวคือ ดำเนินการวิจัยอย่างเป็นลำดับขั้นตอนซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ สานความสัมพันธ์สร้างสรรค์ความร่วมมือ สร้างผู้ปฏิบัติงาน กระตุ้นให้เกิดเครือข่าย และสนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่าย ส่วนอีกลักษณะหนึ่งคือการวิจัยที่ดำเนินการตลอดทั้งโครงการ ได้แก่ สนับสนุนผู้ปฏิบัติงาน กระตุ้นให้ทุกพื้นที่ปฏิบัติงานแบบชุมชนมีส่วนร่วม และกระตุ้นให้มีการจัดกิจกรรมเสริม หลังจากนั้นประเมินผลการวิจัยด้วยวิธีการต่าง ๆ 4 วิธี คือ การสนทนากลุ่ม การเสวนาชุมชน การสัมภาษณ์เจาะลึก และการจัดบันทึกผลการปฏิบัติงาน

ผลการวิจัยพบว่าวิธีการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย กลุ่มผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร โดยเฉลี่ย 3-4 คน ที่มีคุณสมบัติ มีใจรัก มีเวลา และมีประสบการณ์ คนกลุ่มนี้มีผู้นำชุมชนร่วมอยู่ด้วย เป็นกลุ่มคนที่มีความรู้ ความเข้าใจ และรับผิดชอบ ในการบริหารงานและการจัดการกระจายเสียง รวมทั้งสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับคนรุ่นใหม่ การประชุมหมู่บ้านเป็นช่องทางสำคัญ ในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดการกระจายเสียงมีความสม่ำเสมอ เนื่องจากมีผู้ร่วมงานหลายคน การจัดเป็นไปตามความสะดวกของผู้จัดจึงมักไม่จัดตามผังรายการ มีการนำเสนอเนื้อหาภายในชุมชน และมีการเลือกสรรเนื้อหาภายนอกชุมชนมากขึ้น ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ชาวบ้านเป็นผู้รับฟังที่มีส่วนร่วม

กำหนดการดำเนินงาน อีกทั้งมีการจัดกิจกรรมเสริมเพื่อให้หอกระจายข่าวสารมี
บทบาทมากขึ้นในชุมชน ประการสำคัญมีเครือข่ายผู้ปฏิบัติที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน
สำหรับปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมีความยั่งยืน คือ ผู้นำ
ชุมชนมีทัศนคติที่ดี ผู้ปฏิบัติงานมีปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม ชุมชนมีส่วน
ร่วมในงาน การมีเครือข่ายเข้มแข็ง ตลอดจนความตั้งใจและความสม่ำเสมอใน
การให้การสนับสนุนของบุคคล/หน่วยงานภายนอก

This research is continued from the research entitled “The Development of Village Broadcasting Tower in Response to the Communitys Needs” with objectives to study sustainable administrating procedures of village broadcasting tower which meet the needs of the community, factors affecting success and outcome of such procedures in both village and network levels, and to enhance potential of the community in terms of broadcasting tower procedures. The samples were seven villages in Patue District, Chumporn Province. The research was conducted through two types of Participatory Action Research (PAR), namely the step-by-step method which was employed to promote social relation and co-operation, create staff members, and establish and support network; and the continuous method throughout the research project which was used to support staff members, promote participatory action and supporting events. The evaluation of this research included focus group, community seminar, in-depth interview and written recording of the broadcasting results.

The results showed that the broadcasting tower sustainable administrating procedures that meet the needs of the community were facilitated by three or four staff members who are qualified, enthusiastic, devoting and experienced and by their community leader. They are well equipped with knowledge, understanding and responsibilities in administrating and managing broadcasting tower and handing down to the later generation. Besides, village meeting played a vital role in establishment of community participation, and

broadcasting programs were consistent since the schedules were made according to availability and convenience of different staff members. Through a variety of ways, the presented contents emphasized those in the community. However, those outside the community were also selected. The villagers were given an opportunity to participate in administration, and supporting activities were held to enhance a role of broadcasting tower in the community. Most important of all, dependent network of staff members with community leaders positive attitudes and with appropriate qualifications, quality and quantity; participation of the community, stable network, sincerity, consistency of individual and third-party support were all key factors that helped promote sustainability of broadcasting tower administration.

กมลทิพย์ เย็นใจ. 2538. การศึกษาเปรียบเทียบ การสนับสนุนทางสังคม ที่บุคคล
ในเครือข่ายทางสังคมมีต่อเด็กพิการที่เรียนร่วมกับเด็กปกติในโรงเรียนปกติ
: ศึกษาเฉพาะกรณี โรงเรียนระดับประถมศึกษาที่อยู่ในโครงการเรียนร่วม
ในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กาญจนา แก้วเทพ. 2538. เครื่องมือการทำงานพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน.
กรุงเทพมหานคร : สภาคาทอликแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา(สคทพ).

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. 2543. สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้.
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

กิตติพันธ์ จันทาศรี. 2540. การศึกษาคุณลักษณะที่จำเป็นขององค์ประกอบของ
หอกระจายข่าวที่ใช้ในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรในทัศนะของ
ผู้ใหญ่บ้านจังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2543. การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความ
สำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ส.เอเชียเพรส
จำกัด.

คณะทำงานวาระประชาชน คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน
(คป.อพช.). 2545. รายงานทางเลือกข้อเสนอภาคประชาชนไทยต่อการ

ประชุมสุดยอดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
เดือนตุลา.

คมสัน หุตะแพทย์. 2535. ประสบการณ์จากงานวิจัยเพื่อปรับปรุงพฤติกรรมกา
กินของชาวบ้านอีสาน การสื่อสารเพื่องานพัฒนาชุมชน. ฝ่ายเผยแพร่
และสื่อสาร ฝ่ายโภชนาการชุมชน สถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล
นครปฐม.

จุมพล รอดคำดี. 2542. วิทยูกระจายเสียงชุมชน (Community Radio) ของ
ประชาชนโดยประชาชน เพื่อประชาชน วารสารนิเทศศาสตร์ ปีที่ 17 เมษายน
-มิถุนายน.

ชลธิรา ซึ่งจิตตวิสุทธิ และวิภา ไชยณรงค์. 2542. ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงาน
หอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน. กองสุขศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวง
สาธารณสุข.

ชะนวนทอง ธนสุกาญจน์. 2546. ทฤษฎีและโมเดล การประยุกต์ใช้ในงานสุข
ศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์ ภาควิชาสุขศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์ คณะ
สาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ยุทธินทร์
การพิมพ์.

ชินรัตน์ สมสืบ. 2539. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท.
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช

ชุตินา แสงเงิน. 2545. เครือข่ายการเรียนรู้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่ง
แวดล้อมเพื่อการพึ่งตนเอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาสิ่ง
แวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

ดวงพร คำบุญวัฒน์. 2544. ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

ธงชัย เล็กกัมพร. 2530. ประสิทธิภาพของการให้การศึกษาด้านสาธารณสุขมูลฐานแก่ครอบครัว โดยใช้หอกระจายข่าวสารอย่างมีระบบและแบบเรียนด้วยตนเอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาธารณสุขศาสตร์) สาขาสุขศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

ธนพล โล่ห์สุวรรณ. 2524. ประสิทธิภาพของเสียงตามสายที่มีต่อความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาล : ศึกษาเฉพาะกรณี เทศบาลเมืองสิงห์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประชาสัมพันธ์, กรม. 2542. ทำเนียบหอกระจายข่าว ปี พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: วังอักษร.

นิตยา เพ็ญศิริณา. อบท.กับการสร้างพลังด้านสุขภาพเพื่อชุมชน. วารสารสมาคมวิชาชีพสุขศึกษา ปีที่ 2 เล่มที่ 4 (มกราคม - เมษายน 2545): 42-44.

ประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล. 2538. เครือข่ายการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบเกษตรกรรมทางเลือกของชุมชน วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประไพพรรณ ธงอินเนตร. 2532. หน้าที่ของหอกระจายข่าวในการให้ความรู้ความเข้าใจด้านสาธารณสุขมูลฐานแก่ประชาชนในจังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร บรรณารักษ์. 2537. การพัฒนาแบบยั่งยืนในวิธีวิทยาการศึกษาสังคมไทย : วิธีใหม่แห่งการพัฒนา.

กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริมองค์การพัฒนาเอกชนไทย.

ปาน กิมปี. 2540. การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพัฒนาตนเองของชุมชน. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ปารีชาต สายธนู. 2534. ศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพของหอกระจายข่าว ในการเผยแพร่รายการเพื่อการเกษตรของสองหมู่บ้าน. วิทยานิพนธ์ วารสารศาสตรมหาบัณฑิต (สื่อสารมวลชน) คณะวารสารศาสตร์และสื่อมวลชน มหาวิทยาลัยธรรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). 2539. การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

ไพชยนต์ ชนะกาญจน์. 2524. ปัญหาและความต้องการการดำเนินงานหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านของคณะกรรมการและผู้รับฟังในจังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

มุกดา แก้วมณีโชค. 2531. ศึกษาประสิทธิผลของสื่อเสียงตามสายที่มีต่อความรู้ทัศนคติ และการปฏิบัติตนเกี่ยวกับสุขาภิบาลอาหาร ของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี และจักรพรรดิ วัฒนา. 2545. ชุดฝึกอบรมผู้นำชุมชน : ประมวลสาระ. กรุงเทพมหานคร: แอล. ที. เพรส จำกัด.

รุ่งอรุณ อุดมศิลป์. 2535. สภาพปัญหาและความต้องการในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้านในจังหวัดชัยภูมิ ตามการรับรู้ของผู้ดำเนินงานและประชาชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รุ่งโรจน์ พุ่มริ้ว. 2546. ทฤษฎีและโมเดล การประยุกต์ใช้ในงานสุขศึกษาและ
พฤติกรรมศาสตร์ ภาควิชาสุขศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์ คณะ
สาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. โรงพิมพ์ยุทธินทร์การพิมพ์.
วรรณิ์ แกมเกต. 2545. การพัฒนาตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของ
ครอบครัวและชุมชนชนบท. กรุงเทพมหานคร. มปส.

วาสนา จันทร์สว่าง. 2534. การประชาสัมพันธ์ในงานสาธารณสุข. กรุงเทพมหานคร:
ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.

วิจารณ์ คัญฐา. 2531. ประสิทธิภาพของทีมงานในการใช้หอกระจายข่าวเพื่อ
สนับสนุนงานสาธารณสุขมูลฐาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

วิชัย วิริยา. 2533. ประสิทธิภาพการให้การศึกษาเรื่องโรคอุจจาระร่วงแก่ประชาชน
โดยวิธีการฝึกอบรมและการพึ่งพาทางหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน
จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขา
สาธารณสุขศาสตร์) สาขาสุขศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

ศิริวรรณ มั่นสุข. 2539. แรงสนับสนุนทางสังคม ความผูกพันระหว่างมารดาและ
ทารกในระยะตั้งครรภ์และการปรับบทบาทของมารดาหลังคลอดที่ได้รับการ
ผ่าตัดเอาทารกออกทางหน้าท้อง. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพยาบาลมารดาและทารก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหิดล.

สนั่น สนธิสัมพันธ์. 2530. ผลของการใช้รูปแบบรายการเทปบันทึกเสียงสำหรับ
รายการกระจายเสียงทางหอกระจายข่าวในชุมชนชนบทที่มีต่อการเรียนรู้
เรื่องพยาธิใบไม้ตับเพื่อการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐาน. วิทยานิพนธ์

ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 2544. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมควร คำพืง และคณะ. 2531. การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน
ในประเทศไทย. สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.

สมพร พรจันทร์. 2536. สภาพความต้องการและปัญหาเกี่ยวกับหอกระจายข่าว
สารหมู่บ้านในการเผยแพร่ความรู้ด้านสาธารณสุขมูลฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

สมพันธ์ เตชะอธิก, ปรีชา อุตระกุล และชื่น ศรีสวัสดิ์. 2537. คู่มือและทิศทางการ
พัฒนาชาวบ้านเพื่อแก้ปัญหาในชนบท ศักยภาพและเครือข่ายผู้นำท้องถิ่น.
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์เจริญวิทย์การพิมพ์.

สุขศึกษา, กอง. 2542. หอกระจายข่าวสารหมู่บ้านเพื่อเสียงตามสายปิงปองประมาณ
2542. กongsukศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.

_____. 2543. คู่มือการปฏิบัติงานเผยแพร่ความรู้ข่าวสารเพื่อการพัฒนา
และการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารหมู่บ้าน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุม.

สุดาวดี เอนก. 2541. ประสิทธิภาพของโปรแกรมสุขศึกษาเพื่อปรับเปลี่ยน
พฤติกรรมมารดาในการป้องกันโรคปอดปวม อำเภอวิเศษชัยชาญ
จังหวัดอ่างทอง. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาธารณสุข
ศาสตร์) บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล.

สุมน โมรากุล. 2539. การศึกษาแนวทางการปรับปรุงงานหอกระจายข่าวของชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรีย์ จันทรมโนลี และคณะ. 2541. “การมีส่วนร่วมของตัวแทนชุมชนเขตเมืองในการเผยแพร่ความรู้โรคเอดส์” วารสารสุขศึกษา 21, 78 (มกราคม - เมษายน 2541).

สุพัตรา ไบสมุท. 2543. การประยุกต์ใช้แนวคิดการสนับสนุนทางสังคมต่อการให้บริการสำหรับมารดานอกสมรส ศึกษาเฉพาะกรณีสหทัยมูลนิธิ. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิตบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุรพล พยอมแย้ม. 2545. ปฏิบัติการจิตวิทยาในชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สหภาพพัฒนาการพิมพ์.

สุริชัย หวันแก้ว. 2543. ทฤษฎีสังคมวิทยา : โลกาภิวัตน์กับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร. (อัดสำเนา).

อัฉรียา ดุลยกาญจน์. 2540. การประเมินผลการดำเนินงานของผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในเขตจังหวัดตราด. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราด.

บทสรุปที่ชัดเจนของงานวิจัยชิ้นนี้ก็คื งานการสื่อสารชุมชนนั้นมี ธรรมชาติที่ประกอบด้วย 2 ส่วนที่สำคัญ คือ งานการกระจายเสียง และงาน บริหารจัดการ ซึ่งในงาน 2 มิตินี้ต้องมีฐาน 3 ชั้นมารองรับ ฐานชั้นแรกคือ การร่วมแรงร่วมใจจากชุมชน ฐานชั้นที่สองคือการร่วมมือกันระหว่างเครือข่ายของชุมชน และฐานสุดท้ายคือการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก โดยเฉพาะหน่วยงานใกล้เคียงในท้องถิ่น

บทเรียนจากหอกระจายข่าวนี้ น่าจะเป็นอนุสติให้แก่สื่อระดับชุมชนตัว อื่น ๆ ที่กำลังเรียงแถวหน้ากระดานเดินเข้ามาหาชุมชน ไม่ว่าจะเป็นวิทยุชุมชน อินเทอร์เน็ตตำบล แม้กระทั่งโทรที่คนชุมชน ว่าหากไม่เดินตามเส้นทางนี้ ก็ มีหวังว่า ภาพสุดท้ายคงไม่แคล้วต้องพบเจอชะตากรรมแบบหอกระจายข่าว ที่กำลังเป็นอยู่ส่วนใหญ่ในปัจจุบัน

สร้างสรรค์ปัญญา : ชุตนโยบายสาธารณะ จัดพิมพ์โดยสำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย (สกว.) เพื่อนำเสนอข้อมูลและความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัย อย่างเป็นระบบและรอบด้าน ให้ผู้ที่มีส่วนในการกำหนดนโยบาย องค์กรและหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประชาชนทั่วไป ได้เห็นข้อเท็จจริงและแนวทางในการกำหนด นโยบายในการแก้ไขปัญหาของประเทศ